

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та публічного врядування

**Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи
на тему:
«Публічне регулювання туристичного
потенціалу України»**

Виконала: студентка II курсу,
групи МСЗ-21м
Спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Освітня програма
«Місьцеве самоврядування»
Гуда Тетяна Ігорівна
Керівник Мартинюк Г.Ф.
Рецензент Кузмічова М.А.

Рівне-2024 року

Звіт подібності

метадані

Заголовок:

Гуда Т.І. МС-21м.docx

Автор:

Гуда Тетяна Ігорівна

Науковий керівник / Експерт:

Гуда Тетяна Ігорівна

Надсилає:

National University of Water and Environmental Engineering

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових співпадень. Ці співпадіння в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ заплутування в тексті. Співпадіння в тексті можуть мати наочний характер, але частіше характер технічних помилок при копіюванні документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам подивитися до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	В	25
Інтервали	A→	0
Мікропробли	l	49
Білі знаки	B	0
Парафрази (SmartMarks)	a	160

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уполномована особа.

25

Джерела фраз для коефіцієнта подібності 2

28639

Кількість слів

233867

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із рівнем баг даних. Копії тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз		Копії тексту	
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (FRAGMENT(S))	
1	http://icohd.comos.gov.ge/mvq/multimedia/pub_1420056106528705.pdf	105	0.37 %
2	http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/8650/Chorna_Naukovi_zapiski_2021_v36_87-74.pdf?sequence=1&isAllowed=y	80	0.28 %
3	https://revolution.atbest.ru/culture/01413116_0.html	68	0.24 %
4	http://www.balticpublishing.lv/book/index.php/catalog/download/237/6287/13322-1?inline=1	59	0.21 %
5	https://yadiest.com/z-a-k-o-n-u-k-r-a-y-u-n-i-gro-burizm-cej-zakon	54	0.19 %

ЗМІСТ	Стор.
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ	9
1.1. Категорійний апарат основ туристичного потенціалу	9
1.2. Нормативно-правовий механізм публічного регулювання туристичного потенціалу України	27
1.3. Основи державної політики у сфері туризму	37
Висновки до першого розділу	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ	46
2.1. Державні органи та органи місцевого самоврядування як суб'єкти управління туристичним потенціалом України	46
2.2. Роль інноваційно-інвестиційних програм для розвитку сучасного туристичного потенціалу	56
2.3. Можливості й виклики розвитку туристичного потенціалу	63
Висновки до другого розділу	63
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	72
3.1. Трансформаційна роль політичних інституцій у процесі регулювання туристичним потенціалом України	72

3.2. Туристичний потенціал України в умовах російсько-української війни	83
Висновки до третього розділу	83
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток туристичної галузі сьогодні є надзвичайно актуальним, тому що туризм є одним із важливих чинників виходу економіки України з кризи, стабільного і динамічного збільшення надходжень до бюджету, підвищення зайнятості населення й розвитку ринкових відносин.

Туристична галузь України знаходиться на висхідній траєкторії розвитку, визначається високими темпами зростання туристичних потоків і позитивними структурними трансформаціями. Проте внутрішній український туризм за своєю активністю, спрямованістю і темпами розвитку поступається міжнародному туризму, що пов'язано нині із військовими подіями на наших теренах. Незважаючи на численні публікації про туристичні ресурси України, варто актуалізувати необхідність більш обґрунтованого і глибокого дослідження туристичного потенціалу України і можливостей використання на сучасному етапі та на перспективу.

Галузь, яка координує потенціал туризму загалом є конкретним поняттям, в якому знаходить своє втілення реалізація інтересів держави щодо культури як основного чинника виховання, становлення, самопізнання індивіда (групи індивідів) як громадянина держави.

Саме публічне регулювання туристичного потенціалу й збереження культурної спадщини стають особливо актуальними в умовах воєнного конфлікту. Туристично привабливі об'єкти спадщини стають об'єктами загроз, що призводять до їхньої втрати та пошкоджень і, таким чином, втрачається туристичний потенціал.

Не менше важливою є культурна ідентифікація, що сьогодні є складовою міжнародного іміджу та безумовним фактором внутрішньої стабільності й розвитку туризму як економічного суб'єкту.

В Україні не часто спостерігається неналежне та споживацьке ставлення до об'єктів туризму, а відсутність програми дослідження та розвитку пам'яток, сприяє

спотворенню та фрагментації історико-культурного ландшафту регіонів держави. Відповідно до цього слабшає стратегія сталого розвитку туризму у майбутньому.

Російська агресія, яка почалася ще в 2014 році і погіршилась у 2022 році супроводжується численними актами вандалізму та знищення культурних об'єктів в Україні. Саме дослідження цієї проблеми дозволяє документувати втрати, розробляти стратегії для відновлення та збереження об'єктів історико-культурної спадщини, щоби сформувати туристичний потенціал. Ворожа армія РФ використовує пам'ятки культури як спосіб маніпулювання, що є важливим викликом для міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО та Всесвітньої туристичної організації (UNWTO).

Формування перспективного майбутнього культурної спадщини України зумовлює необхідність визначення стратегічного плану дій, що передбачає її продуманий, послідовний і гармонійний розвиток та пов'язується із туризмом зовнішніх та внутрішніх споживачів.

Одним із важливих аспектів актуальності дослідження є питання відновлення туристичної привабливості України після завершення російсько-української війни й розробка стратегічного документу із відновлення зовнішнього й внутрішнього туризму в державі. Це включає у свою чергу, соціально-культурну реабілітацію населення, що постраждало внаслідок бойових дій та відновлення зв'язків між регіонами України через культуру й туризм.

Необхідність дослідження даної галузі й визначення дієвих механізмів регулювання туристичного потенціалу, в тому числі економічно-вигідної складової й зумовлює **актуальність даної роботи.**

У даній кваліфікаційній роботі було використано наступні джерела: Закони та підзаконні акти України, що регламентують державну політику у сферах культури й туризму; Конвенції, пакти, декларації та інші документи міжнародних організацій, що опікуються питаннями туризму.

До використаної літератури належать праці таких вітчизняних дослідників як: К. Білаш [18], О. Зараховський [27], Г. Куцька О. [39], В. Литовченко [40], С. Панова [48], К. Рубановський [95], В. Степанов [86], Л. Тептюк та О. Худолей [89], О. Федорович [95] та інші.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у комплексному вивченні та дослідженні ефективності механізмів регулювання туристичного потенціалу на рівні держави, регіонів чи окремих туристичних об'єктів, виявити фактори, що впливають на його розвиток, а також перспективи й інновації у сфері туризму.

Щоб досягнути поставленої мети даного дослідження, необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- 1) розглянути теоретичні основи туристичного потенціалу і його складові;
- 2) розкрити сутність категорійного апарату й термінології туристичного потенціалу;
- 3) проаналізувати нормативно-правові акти, підзаконні акти тощо як механізми в управлінні туристичною сферою;
- 4) висвітлити основи державної політики у сфері туризму;
- 5) визначити основні суб'єкти управління культури й туристичним потенціалом України;
- 6) сформулювати стан публічного управління сферою туристичного потенціалу та головні пріоритети у діяльності органів влади в галузі культури й туризму;
- 7) вияснити роль інноваційно-інвестиційних програм розвитку сучасного туристичного потенціалу;
- 8) з'ясувати можливості й виклики розвитку туристичного ресурсу;
- 9) установити трансформаційну роль політичних інституцій у розвитку туристичного потенціалу;
- 10) дослідити роль місцевої спадщини територіальних громад як економічного ресурсу.

Об'єктом дослідження є туристичний потенціал України та його складові: туристичні ресурси та інфраструктура туризму.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні основи публічного регулювання туристичного потенціалу та туристична сфера як ресурс економічного розвитку України.

Теоретична основа і ступінь висвітлення проблеми дослідження публічне регулювання туристичного потенціалу України включає в себе кілька важливих аспектів, що охоплюють різні дисципліни, зокрема історію, культуру, туризм, економіку та географію. Проблема публічного регулювання туристичного потенціалу активно досліджується на міжнародному рівні. У більшості випадків дослідження зосереджуються на балансуванні між використанням туристичних об'єктів спадщини в туризмі та збереженням об'єктів культурної спадщини. У наукових роботах розглядаються різні моделі сталого туризму, а також механізми контролю за використанням культурних ресурсів.

В Україні, проблема використання культурної спадщини в туризмі також має широку підтримку. Дослідження в цій сфері зосереджуються на розвитку туризму в історичних містах, збереженні архітектурної спадщини, а також на підвищенні ролі місцевих громад у розвитку місцевого туристичного потенціалу. Разом з тим, залишається багато відкритих питань щодо інноваційних методів розвитку сталого туризму в Україні.

Практичне значення результатів дослідження. Представлений у роботі фактичний матеріал, аналіз наукових джерел, статей, журналів, висновки можуть бути використані при розробці спеціальних узагальнюваних лекцій з суспільних дисциплін; при написанні пошукових та інших наукових досліджень; у підготовці стратегічних документів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також у підготовці аналітичних документів громадських та політичних інституцій.

Структура роботи роботи включає в себе вступ, три розділи, висновки й список використаних джерел та літератури.

Методологічна основа дослідження. Для проведення даного дослідження в роботі були використані загальнонаукові (теоретичний, аналітичний) і спеціально-історичні методи (конкретно-пошуковий, узагальнення і систематизації, критичний, порівняльний). Теоретичні методи спрямовані на створення теоретичних узагальнень та формулювань закономірностей досліджуваних явищ. Аналітичні методи дозволяють провести аналіз бази отриманих емпіричних результатів та виявити закономірності існування та функціонування певних об'єктів та явищ, відповідно був проведений аналіз статистичних та інших даних з отриманих відкритих джерел (онлайн ресурсів).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ.

1.1 Категорійний апарат основ регулювання туристичним потенціалом

Необхідність втручання держави у процеси розвитку туристичної галузі зумовлюється реаліями ринкової економіки.

Державне регулювання галузі туризму – це набір централізованих та обов’язкових до виконання методів впливу державних органів влади на туристичну сферу з метою досягнення конкретних цілей практичного характеру та функціонального спрямування.

Основними методами впливу державних органів влади на туризм є:

- прямі (прийняття нормативно-правових актів, затвердження та фінансування цільових комплексних програм, встановлення нормативів та лімітів, розміщення державних замовлень, ліцензування, сертифікація, стандартизація, державні бюджетні видатки тощо);

- непрямі (інструменти інноваційної, фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, соціальної політик).

Державне управління галуззю туризму – це різновид діяльності держави, що передбачає цілеспрямований довгостроковий вплив на туристичну галузь шляхом використання спеціального механізму з метою досягнення визначених стратегічних завдань. Аналізуючи загальні поняття державного регулювання, можна сказати, що процес державного регулювання туристичної галузі потребує здійснення та впровадження комплексу організаційних, соціально-економічних, управлінських та інших заходів як основних складових ефективного реалізації державної політики.

Туристично-рекреаційний (туристичний, рекреаційний) потенціал і ресурси є одним з найбільш використовуваних понять у вітчизняній туристичній й культурній науках та практиках, проте до сьогодні проблематика визначення їх сутності та структури є актуальною. Для початку розглянемо поняття самого слова «потенціал»

(від лат. Potential - міць, сила) в сучасній літературі йому надають смислові значення потужності, можливостей, сукупності засобів, здібностей, резервів, джерел, запасів, ресурсів, які можуть бути використані в будь-яких цілях.

Туристичний потенціал являє собою просторово-тимчасове поєднання природних, громадських і природно-суспільних ресурсів, резервів і можливостей для організації та здійснення туристичної діяльності.

Туристичний потенціал включає:

- природні ресурси (клімат території, рельєф, ландшафти, унікальні екосистеми);
- пам'ятки культури, історії та археології;
- інфраструктуру туризму;
- матеріально-технічну базу; [25]

Усі вищеперераховані групи та їх елементи пов'язані між собою, і відсутність хоча б одного з них робить неможливий розвиток туризму в цілому. Однак у нашому дослідженні ми зупинимось детальніше на туристичному потенціалі України, який безпосередньо дотичний до об'єктів культурної спадщини, що являють собою туристичну привабливість нашої країни.

Для оцінки туристичної привабливості території немає чітко визначеного показника. Туристський потенціал території є суб'єктивною категорією, так як його величина і цінність якостей залежать від цілей його використання. Цілі, в свою чергу, залежать від їх носіїв, яких в туристській сфері можна розділити на чотири групи: туристів, підприємців, влади й громадськості. З точки зору першої групи туристський потенціал об'єкта (або території) розглядається з позицій його туристської привабливості, здатності і результатів задоволення вихідних потреб, що спонукали людину до подорожі. Підприємці розглядають туристський потенціал з позицій вигоди організації та здійснення бізнесу, влада та громадськість – можливостей розвитку, благополуччя населення. У конкретних ситуаціях позиції суб'єктів можуть як збігатися, бути нейтральними, так і протилежними. Тому

визначення і оцінка узагальненого туристського потенціалу території є складною науковою і практичною проблемою[11].

Категоріальні рамки туризму відображають динамічну і багатовимірну взаємодію між культурними цінностями і туристичною галуззю.

Що ж до культурної спадщини як однієї із складових туристичного потенціалу України, то вона представлена як складне соціокультурне явище. Вона включає матеріальні та нематеріальні елементи, такі як історичні пам'ятки, культурні ландшафти, артефакти та традиції. У науковому дискурсі наголошується на важливості класифікації культурної спадщини в рамки, які стосуються її матеріальних і духовних цінностей, одночасно інтегруючи її роль у збереження культури та туристичного потенціалу України. Значний акцент робиться на ідеї про те, що спадщина функціонує як інформаційна система, що відображає людську історію та колективну ідентичність, розвиваючись під соціальними, політичними та економічними впливами. Поняття культурної спадщини є основоположним для розуміння та аналізу взаємопов'язаних рамок збереження культурної спадщини та туристичного потенціалу. Цей термін охоплює широкий спектр матеріальних і нематеріальних елементів, таких як пам'ятники, традиції, артефакти та практики, які є невід'ємною частиною суспільної ідентичності та історичної еволюції. За словами В. Ю. Степанова, культурну спадщину як частину туристичного потенціалу необхідно розглядати в її культурному контексті, включаючи історію її виникнення, розвитку, примноження та показники економічної вигоди [86, с.29].

Такий підхід підкреслює важливість розуміння еволюційного характеру концепції та її ролі в сучасних дослідженнях. Сучасний дискурс про туристичний потенціал обертається навколо її багатогранної природи, яка поєднує матеріальний і духовний аспекти людської діяльності. Ці аспекти сприяють динамічному розумінню об'єктів спадщини не просто як статичної колекції артефактів, а як еволюційного об'єкта, сформованого суспільними взаємодіями та трансформаціями. Цей динамічний характер підкреслює важливість як збереження,

так і адаптації культурної спадщини до сучасних контекстів в умовах подальшого сталого туризму в Україні. Баланс між збереженням історичної автентичності та забезпеченням відповідності сучасним реаліям залишається ключовим викликом як для науковців, так і для практиків. Крім того, культурна спадщина включає в себе різноманітні інтерпретаційні та правові рамки, які відображають різноманітні перспективи та пріоритети. Питання власності, етики репатріації артефактів та відповідальності за збереження цінностей спадщини викликали значні академічні та політичні дебати. Ці дискусії висвітлюють глобальний характер культурної спадщини та необхідність міжнародного співробітництва та етичних міркувань при її управлінні та інтерпретації спадщини крізь призму туристичного потенціалу. Туристично-приваблива спадщина, таким чином, виходить за межі своїх фізичних проявів, слугуючи сховищем колективної пам'яті та ідентичності, яка продовжує впливати на суспільні наративи та міжкультурний діалог. У широкому сенсі культурна спадщина – це спільна спадщина матеріальних і нематеріальних компонентів, які мають історичне, художнє, культурне та соціальне значення для спільноти чи суспільства. У цьому світлі важливого значення набуває методологічна основа вивчення культурної спадщини, що пропонує системний підхід до її вивчення та забезпечує збереження її багатогранного характеру. Використовуючи міждисциплінарні методології, можна всебічно аналізувати історичну еволюцію, культурні практики та соціальні структури, щоб поглибити розуміння та інформувати практики сталої спадщини й сталого туризму в перспективі української держави [89 с. 32].

Слід зазначити, що в сучасному науковому дискурсі немає єдиного підходу до визначення поняття «культурної спадщини». Зважаючи на це, та з метою окреслити межі дослідження, звернемось до аналізу підходів різних дослідників. У Великій українській енциклопедії зазначено, що культурна спадщина України охоплює як матеріальні, так і нематеріальні активи, включаючи пам'ятники, історичні місця та ландшафти, які передані від попередніх поколінь і зберегли

автентичність та етнокультурну сутність. Це відображення внеску нації в світову цивілізацію [1]. Л. М. Тептюк і О. С. Худолей визначають культурну спадщину як сукупність культурних цінностей, що включає мистецтво, науку, освіту, інституції та творчі досягнення людства [89, с. 116]. О. В. Картунов підкреслював духовну цінність спадщини, водночас вказуючи на проблему її недостатнього визнання та ефективного використання через недоліки освіти, державних інституцій та культурної інфраструктури [30, с. 27].

У чинному законодавстві України, зокрема у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини» [67], культурна спадщина визначається як сукупність об'єктів, успадкованих людством від попередніх поколінь. Подібне визначення подається і в Енциклопедії сучасної України, де культурна спадщина трактується як культурні надбання, отримані від попередніх поколінь [38]. Як свідчить аналіз окремих експертів, зокрема В.М. Парація та ін., визначення, яке наразі закріплене в українському законодавстві, є неоднозначним і не відображає справжньої сутності поняття «культурна спадщина» - терміна, невід'ємного від зовнішнього прояву національної культури. Зважаючи на це, існує потреба у переоцінці та уточненні, використовуючи позитивні термінологічні аспекти, отримані з міжнародної нормативної практики, а також більш тісно узгоджуючи їх із сучасною соціальною динамікою [50, с. 18].

Визначення ЮНЕСКО трактує культурну спадщину значно ширше, охоплюючи артефакти, пам'ятки, комплекси будівель і місць, музеї, а також природні об'єкти, що мають історичне, естетичне, етнологічне, наукове чи соціальне значення. Рамкова конвенція Ради Європи доповнює це визначення, включаючи всі аспекти довкілля, сформовані взаємодією людини і природи, та акцентує на цінностях, традиціях і знаннях, що розвиваються. Це розуміння культурної спадщини ратифіковане Україною у 2007 році [80]. Науковці В. Ю. Степанов і В. В. Литовченко підкреслюють, що сучасні підходи до дефініції поняття «культурна спадщина» охоплюють як матеріальні, так і нематеріальні цінності, що

відображають взаємозв'язок між минулими епохами й сучасністю та мають свою економічну вигоду за підтримки розвитку туристичної сфери. Вони наголошують на її ролі в інтеграції до сучасного суспільства через туризм, промоцію пам'яток і створення творчих кластерів, а також на значенні спадщини для зміцнення духовності та єдності. Литовченко зазначає, що культурна спадщина є не лише сукупністю артефактів, але й духовним фундаментом, що базується на позачасових цінностях добра і краси, та потребує захисту як з боку держави, так і суспільства.[40, с. 362; 86, с. 32]. Аналіз численних підходів дає підстави автору запропонувати власне визначення згідно з яким культурна спадщина – це сукупність успадкованих від попередніх поколінь матеріальних і нематеріальних цінностей, що охоплюють художні, історичні, етнографічні та наукові елементи, які відображають внесок націй і народів у світову цивілізацію, сприяють духовному розвитку, єдності та збереженню неминущих цінностей, що підлягають охороні як на державному, так і на суспільному рівні та подальшому співіснування із туристичною галуззю України [40, с. 361-367].

Класифікація та сутність історико-культурних ресурсів залишаються ключовими для їх розуміння та інтеграції в соціокультурний та академічний дискурс. Центральне місце в цьому дискурсі займають категорії «об'єкт культурної спадщини» та «пам'ятка спадщини», які є невід'ємною частиною ширшого розуміння історико-культурних ресурсів. Згідно з українським законодавством, до об'єкта культурної спадщини належать значні об'єкти, споруди чи комплекси, які мають археологічну, естетичну, історичну чи художню цінність при збереженні автентичності. Пам'ятка спадщини – це визнаний об'єкт культурної спадщини, офіційно зареєстрований або очікує офіційного включення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. У цих визначеннях наголошується на необхідності розмежування цих понять для ясності та ефективного управління. Класифікація культурної спадщини потребує детального дослідження її сутності та складових, оскільки терміни «об'єкт культурної спадщини» та «пам'ятка спадщини» є

основоположними в соціокультурному дискурсі. Обидві категорії є невід'ємною частиною ширшого поняття історико-культурних ресурсів із подальшим туристичним потенціалом. Така перспектива узгоджується з положеннями Закону України «Про охорону культурної спадщини», який дає чіткі визначення цих термінів. Об'єкт культурної спадщини – це місце, споруда, ансамбль або його частини, а також пов'язані з ними рухомі предмети, природні або антропогенні зони або підводні культурні та археологічні об'єкти. Ці об'єкти, незалежно від стану їх збереження, зберігають цінність з археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, архітектурної, художньої, наукової чи культурної точок зору, зберігаючи при цьому свою автентичність. На відміну від цього, пам'ятка спадщини – це об'єкт культурної спадщини, офіційно занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України або зареєстрований у порядку попереднього законодавства до вирішення питання про його включення до реєстру [94, с. 193; 97, с. 209].

На думку Л. Д. Федорової, в основі класифікації культурної спадщини лежать два основні принципи: по-перше, класифікація за інформативністю, зосередженою в межах об'єктів, і по-друге, класифікація на основі формальних і типологічних ознак носіїв цієї інформації [94].

Українське законодавство чітко відокремлює нерухому культурну спадщину. До нерухомої спадщини належать об'єкти, які у разі переміщення втрачають свою археологічну, естетичну, етнологічну, історико-архітектурну, художню, наукову чи культурну цінність та автентичність [68].

Відповідно до законодавства об'єкти культурної спадщини, включені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України або зареєстровані відповідно до вимог законодавства, визнаються за їх археологічну, естетичну, етнологічну, історичну, художню, наукову, культурну цінність незалежно від форми власності. Ці пам'ятки, як загальнонаціонального, так і місцевого значення, систематично реєструються в спеціальних списках, забезпечуючи їх визнання і збереження. З

огляду на ці міркування, класифікацію пам'яток культури логічно можна розділити на дві основні групи [17]:

1. Ті, що внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, який представляє інвентаризацію збереженої культурної спадщини в межах країни.

2. Ті, які ще не внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, але зареєстровані відповідно до законодавства та очікують рішення щодо їх включення або виключення з реєстру.

Заслуговує на увагу і підхід представниці київської наукової школи К. А. Поливач, яка здійснила класифікацію історико-культурних ресурсів як туристичного потенціалу на підставі визначення, закріпленого у Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, ратифікованої у Парижі в 1972 році. На думку дослідниці доречним є поділ культурної спадщини на три основні групи:

- пам'ятки – архітектурні твори, монументальні скульптури і картини, археологічні елементи і споруди, написи, печери і скупчення елементів, що мають виняткове значення з точки зору історії, мистецтва або науки;

- ансамблі – групи окремих або взаємопов'язаних будівель, архітектурних споруд, цілісність або взаємозв'язок яких з навколишнім ландшафтом має виняткову універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва або науки;

- об'єкти – включають створені людиною витвори або спільні зусилля людини і природи, і такі території, як археологічні об'єкти, що мають універсальну цінність з точки зору історії, естетики, етнології або антропології [31; 50, с. 57] .

Аналіз автором різних класифікаційних підходів розкриває складну природу туристично-привабливої спадщини, підкреслюючи потребу в деталізованих системах категоризації. Розуміючи це, існує необхідність також і в адаптації зусиль зі збереження до різноманітних характеристик різних культурних артефактів, забезпечуючи їхню постійну актуальність і значущість. Зважаючи на це, доцільним вважаємо розробку комплексних систем класифікації туристично-привабливої

спадщини, враховуючи її природу та значення. На думку автора, комплексною та ґрунтовною є класифікація культурно-історичних ресурсів, запропонована колективом львівських науковців на чолі з І. Я. Кулиняк (див. Таблиця 1.1.).

Таблиця 1.1. Класифікація культурно-історичних ресурсів туристичного потенціалу в Україні

Категорія	Опис
Споруди (Роботи)	• Твори архітектури та інженерного мистецтва, пам'ятники скульптури та живопису; • Археологічні пам'ятки; • Печери з свідченнями людської діяльності; • Будівлі або приміщення всередині печер з автентичними свідченнями історичних подій та діяльності відомих осіб
Комплекси (Ансамблі)	• Топографічно визначені групи окремих або об'єднаних культурних пам'яток
Пам'ятки	• Зони або ландшафти, природні та антропогенні утворення цінні з різних точок зору: археологічного, етнологічного, історичного, архітектурного, художнього, наукового
Археологічні пам'ятки	• Залишки людської діяльності під землею або водою; • Джерело інформації про походження і розвиток цивілізації; • Включає поселення, кургани, стародавні поселення, таборища, фортеці, промисловість, дороги, кладовища, релігійні місця, мегаліти, печери, мистецтво на скелях тощо
Історичні об'єкти	• Будівлі, споруди, комплекси, окремі поховання та некрополі; • Місця масових поховань, поля боїв, залишки військових кораблів, суден зі залишками військової техніки; • Місця, пов'язані з історичними подіями та культурами
Пам'ятки монументального мистецтва	• Твори образотворчого мистецтва, незалежні або пов'язані з архітектурними чи археологічними пам'ятками
Архітектурні об'єкти	• Збережені будівлі та споруди, що характеризуються культурними, стилістичними чи технологічними рисами; • Твори відомих авторів
Об'єкти містобудування	• Центри поселень, вулиці, квартали, площі та комплекси; • Збережені планувальні та просторові структури з історичними будівлями; • Деякі з них мають поєднання з ландшафтом та залишками давніх планувань та розвитку, що відображають певні ідеї містобудування
Об'єкти ландшафтного мистецтва	• Паркові композиції, поєднані з природними або штучними ландшафтами
Об'єкти ландшафту	• Природні території з історичною цінністю
Науково-технічні об'єкти	• Унікальні промислові, виробничі, дослідницькі і виробничі, інженерні, транспортні та гірничі споруди, що відображають

	рівень розвитку науки та техніки в певні епохи, конкретні наукові напрями чи промислові сектори
--	---

Джерело: сформовано самостійно автором на основі [26]

Концепція туризму досліджується з різних точок зору, включаючи його соціальний, економічний та культурний виміри. Туризм характеризується як індустрія і соціальне явище, що включає рух людини з рекреаційною, професійною або освітньою метою. Аналіз підкреслює взаємозв'язок між туризмом та культурною спадщиною через культурний туризм, який наголошує на взаємодії з історією, мистецтвом та традиціями DESTINATION. У ньому також наголошується на ролі туризму в сталому розвитку та збереженні культурної спадщини, ілюструючи, як туризм може слугувати інструментом економічного зростання, забезпечуючи при цьому захист культурних ресурсів. Туризм, хоч і має довгу історію, досі не має однозначного визначення. Спочатку його розуміли лише як тимчасові переміщення людей поза межами їхнього постійного місця проживання. Проте зі зростанням впливу туризму на економіку виникла потреба в чіткому визначенні цього поняття. Згідно із загальною теорією В. Хунзікера та К. Крапфа, прийнятою AIEST, туризм визначається як сукупність відносин і явищ, що виникають у процесі подорожей і перебування людей поза їх постійним місцем проживання.

Українські дослідники, зокрема автори «Основ туристичного бізнесу» М. Мальська, В. Худо та В. Цибух, підкреслюють, що туризм є формою дозвілля, яка передбачає подорожі задля відпочинку, духовного чи фізичного відновлення, а також із освітньою, культурною чи розважальною метою [42]. Ю. Антонова та А. Краснова підтримують таке трактування, пов'язуючи туризм із рекреацією, але акцентують на його ролі в активному відпочинку. Натомість О. М. Шуплат пропонує ширше визначення, яке охоплює як економічні, так і соціальні аспекти. Туризм, на його думку, включає сукупність відносин, пов'язаних із наданням, реалізацією та споживанням послуг під час подорожей, а також діяльність різних галузей економіки, таких як транспорт, культура, медицина, спорт і реклама. Це визначення відображає сучасну багатогранну природу туризму. Аналізуючи різні

підходи, найбільш повним вважається визначення, запропоноване Шуплатом, оскільки воно інтегрує широкий спектр економічних, соціокультурних та екологічних аспектів туризму. Його визначення також враховує вплив туризму на розвиток регіонів через створення робочих місць, збереження екології, міжкультурний обмін та формування національної ідентичності [42, с. 125].

Туризм виконує ключові цілі: економічні, екологічні, соціокультурні та політичні. Економічна роль полягає у стимулюванні економіки через збільшення доходів, створення робочих місць і залучення інвестицій. Екологічна функція спрямована на збереження природного середовища, розвиток екологічної освіти та регенерацію ресурсів. Соціокультурна функція підтримує міжкультурне розуміння, збереження традиційної культури і покращення якості життя місцевого населення. Політичний аспект туризму зосереджений на формуванні позитивного іміджу території та сприянні свободі пересування через інвестиції та державну політику[5].

Сфера туристичної діяльності дуже широка, насамперед тому, що туризм охоплює будь-яке перебування за межами звичного для людини середовища. Класифікація цієї діяльності може ґрунтуватися на таких факторах, як вартість, тривалість, місце призначення, використані ресурси та мета, серед інших [2]. На нашу думку, зазначена класифікація є неповною, оскільки створена з явним акцентом на ділові поїздки, ігноруючи рекреаційну складову туристично-рекреаційної діяльності та розглядаючи її суто як різновид. Доволі цікавим є законодавча класифікація, визначена у Законі України «Про туризм». Відповідно до статті 4 Закону України «Про туризм», види туризму класифікуються за різними критеріями, що дозволяє враховувати особливості подорожей та їх учасників. Найбільш загальним поділом є внутрішній і міжнародний туризм. Внутрішній туризм охоплює подорожі в межах держави, тоді як міжнародний передбачає переміщення за її межі. Більш детальна класифікація подається у частині 4 цієї ж статті Закону. За першим критерієм туризм може бути дитячим, молодіжним, сімейним, для людей похилого віку чи осіб з інвалідністю. За метою подорожі

виділяють культурно-пізнавальний, медичний, спортивний, релігійний, екологічний або сільський туризм. Окремо визначають туризм за видом діяльності, що включає підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний або самодіяльний туризм. Така класифікація відображає багатогранність туризму, його адаптованість до різних соціальних груп, цілей і інтересів, а також створює основу для регулювання туристичної діяльності й розвитку відповідної інфраструктури [74].

Слід зазначити, що доволі часто у сучасному науковому дискурсі культурна спадщина нерозривно розглядається в контексті туризму. Зважаючи на це, чимало наукових розробок вітчизняних авторів присвячені саме туристичному значенню культурної спадщини нашої держави. Одну з найбільш ґрунтовних класифікацій культурних пам'яток запропонував О. О. Бейдик, що базується на кількох критеріях. Це матеріальність, ступінь збереженості, форма, призначення та використання, хронологія та значення. Відходячи від традиційних архітектурних та археологічних класифікацій, науковець вводить поняття «ступінь збереженості», щоб врахувати перетин між цими категоріями. Пам'ятки, відповідно, класифікуються на основі їхнього стану збереженості, причому розрізняють незруйновані, зруйновані та відновлені, а також зруйновані та невідновлені об'єкти. Хронологічно пам'ятки поділяються на історичні періоди, що відображають характерні архітектурні стилі, які переважали в кожен епоху [16, с. 24]. Крім того, пам'ятні місця класифікуються на основі часу важливих подій минулого. Окрім того О. Бейдик також застосовує ціннісний підхід, класифікуючи об'єкти культурної спадщини відповідно до їхнього значення на глобальному, регіональному та місцевому рівнях [84, с. 126-132]. Окреслено також низку інших класифікацій, зокрема за будівельним матеріалом, наявністю фортифікаційних споруд, капітальних житлових будівель, соціально-економічними характеристиками, конфесійною приналежністю для сакральних споруд, типами

історичних подій, пов'язаними з ними постатями та архітектурними стилями [12, с. 59].

Рамки сталого розвитку об'єднують туристичний потенціал й культурна спадщина, вирішуючи проблеми, спричинені глобалізацією та надмірним туризмом. Такі концепції, як «збалансований розвиток» та «сталий туризм», є критично важливими, оскільки вони сприяють довгостроковим стратегіям, які гармонізують економічні цілі з культурним та екологічним управлінням. Сталий туризм представлений як метод підвищення залученості місцевих громад та отримання вигоди від туризму, гарантуючи, що збереження спадщини є як етичним, так і економічно вигідним [50, с. 49].

Категоріальні рамки культурної спадщини та публічного регулювання туристичного потенціалу підкреслюють їх взаємозв'язок як взаємодоповнюючі компоненти, необхідні для сталого розвитку та збереження культури. Культурна спадщина, що охоплює як матеріальні, так і нематеріальні активи, слугує основою для ідентичності, історичної спадкоємності та культурного самовираження. Туристичний потенціал, як економічна та соціальна діяльність, діє як засіб для поширення та оцінки цієї спадщини, сприяючи культурному обміну, економічному розвитку та глобальному взаєморозумінню.

Культурна спадщина включає предмети археологічного, естетичного, етнологічного, історичного та художнього значення. Багатство об'єктів спадщини і артефактів створює можливості для розвитку туризму, перетворюючи культурні цінності на доступний і захоплюючий досвід для різноманітної аудиторії. Однак ці відносини також створюють проблеми, особливо в балансі між збереженням і вимогами зростання туристичної активності. Туризм спирається на привабливість культурної спадщини для залучення відвідувачів, надаючи їм унікальний культурний, освітній та рекреаційний досвід. Історичні пам'ятники, музеї та традиційні практики є центральними для культурного туризму, пропонуючи уявлення про історію та ідентичність регіону. Така динамічна взаємодія підкреслює

роль туризму не тільки як споживача культурної спадщини, а й як засобу її охорони. Доходи, отримані від туризму, можуть бути реінвестовані у збереження та відновлення об'єктів спадщини, забезпечуючи їх довговічність та доступність для майбутніх поколінь. Взаємозалежність культурної спадщини і туризму проявляється в декількох аспектах [35]:

1. Економічний вплив: туристична діяльність, зосереджена на культурній спадщині, робить значний внесок у місцеву економіку, генеруючи дохід і зайнятість. Туристи, які відвідують об'єкти спадщини, підтримують такі галузі, як готельний бізнес, транспорт і місцеві ремесла, сприяючи регіональному економічному зростанню.

2. Соціальний та культурний обмін: інтеграція культурної спадщини в туризм сприяє міжкультурному діалогу, взаєморозумінню та повазі. Відвідувачі знайомляться з традиціями та практиками приймаючої громади, підвищуючи взаємне розуміння культурного розмаїття.

3. Стимули до збереження: туризм підвищує обізнаність про важливість збереження культурної спадщини. Видимість та економічні вигоди, пов'язані з популярними об'єктами спадщини, часто стимулюють уряди та громади приділяти першочергову увагу їх збереженню.

4. Виклики та ризики: незважаючи на переваги, відносини між культурною спадщиною та туризмом повинні бути ретельно організовані, щоб запобігти надмірному туризму, комерціалізації та втраті автентичності. Навантаження на інфраструктуру та деградація навколишнього середовища є додатковими проблемами, які вимагають сталих підходів.

В українському контексті взаємодія культурно-історичних ресурсів та туристичного потенціалу є особливо значущою. Широкий спектр історичних пам'яток, музеїв та нематеріальних культурних практик України є багатим ресурсом для розвитку туризму. Як показують дослідження, використання цієї спадщини вимагає інтегрованої стратегії, яка стосується збереження, просування та

покращення інфраструктури. Цей підхід гарантує, що туризм сприяє оцінці та сталості культурної спадщини, а також підтримує місцеві громади та економіку [6].

Категоріальні рамки культурної спадщини і туристичного потенціалу України розкривають їх глибокий взаємозв'язок як невід'ємні складові соціокультурного та економічного розвитку. У цьому контексті історико-культурні ресурси – це адаптивна сутність, яка потребує збереження та трансформації, щоб залишатися актуальною в сучасних умовах. Туризм, як соціально-економічне явище, доповнює культурну спадщину, надаючи платформу для її оцінки та поширення. Туризм слугує каналом для міжкультурного обміну та економічного зростання, сприяючи інтеграції культурних цінностей у глобальні наративи.

Взаємозалежність культурно-історичних ресурсів та туризму очевидна у їхньому взаємному внеску у сталий розвиток. Культурні ресурси спадщини надають туризму необхідний контент, який приваблює відвідувачів, створюючи можливості для економічної диверсифікації та розширення місцевих можливостей. І навпаки, туризм генерує дохід, який можна реінвестувати у збереження та відновлення культурних об'єктів, забезпечуючи їх довгострокову життєздатність. Однак ці відносини також створюють проблеми, такі як ризики надмірного туризму, комерціалізації та ерозії автентичності. Вирішення цих питань вимагає збалансованого підходу, який поєднує збереження спадщини зі сталим управлінням туристичною діяльністю. В українському контексті взаємодія між культурною спадщиною та туризмом має значний потенціал для посилення національної ідентичності та економічної стійкості. Великий перелік об'єктів спадщини та традицій країни відображає її багату історичну та культурну спадщину, яка, при ефективному управлінні, може служити наріжним каменем для сталого розвитку туризму. Динамічний взаємозв'язок між культурною спадщиною та туризмом вимагає цілісного та міждисциплінарного підходу, який об'єднує правові, економічні та соціокультурні перспективи. Узгоджуючи цілі збереження спадщини з вимогами туризму, зацікавлені сторони можуть створювати стійкі моделі, які

захищають культурні цінності, максимізуючи свій потенціал як рушійних сил розвитку. Ця синергія не лише зберігає культурну спадщину для майбутніх поколінь, але й підвищує її роль як живого ресурсу, що збагачує людський досвід і сприяє глобальному взаєморозумінню. Отож, культурна спадщина та туризм, як взаємодоповнюючі сфери, є прикладом трансформаційної сили інтеграції традицій та інновацій у прагненні до сталого прогресу.

Туризм, як важливий економічний і соціокультурний феномен, взаємодіє з культурною спадщиною, надаючи їй нові значення та можливості для розвитку. Культурний туризм сприяє популяризації історичних, мистецьких і етнографічних цінностей, підвищуючи їхню видимість на глобальному рівні. При цьому він стимулює економічний розвиток через створення робочих місць, залучення інвестицій і підтримку місцевих громад. У той же час, туризм є важливим інструментом збереження спадщини, оскільки доходи від туристичної діяльності можуть бути реінвестовані у реставрацію об'єктів, розбудову інфраструктури та створення умов для їхньої охорони.

Таблиця 1.2. Категорійний апарат культурно-історичних та туристичних ресурсів

Категорія	Опис	Джерела / Змістовні аспекти
Культурна спадщина	Сукупність матеріальних і нематеріальних цінностей, успадкованих від попередніх поколінь, що мають історичне, художнє, етнографічне або наукове значення.	Пам'ятки, традиції, системи знань, культурні ландшафти.
Матеріальна спадщина	Об'єкти фізичного характеру: споруди, пам'ятники, археологічні об'єкти, ансамблі, інженерні споруди, музеї.	Закон України «Про охорону культурної спадщини»; Конвенція ЮНЕСКО 1972 р.
Нематеріальна спадщина	Традиції, обряди, ритуали, знання, мови, художні прояви, які передаються поколіннями і формують культурну ідентичність.	Конвенція ЮНЕСКО 2003 р.
Об'єкти культурної спадщини	Місця, будівлі, споруди, ансамблі чи їхні частини, рухомі предмети, що мають археологічну, естетичну, етнологічну, історичну чи культурну цінність.	Закон України «Про охорону культурної спадщини».

Пам'ятка спадщини	Офіційно зареєстрований об'єкт культурної спадщини, занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.	Державний реєстр нерухомих пам'яток України.
Культурний туризм	Туризм, що передбачає ознайомлення з культурними об'єктами, традиціями та мистецтвом, зокрема відвідування музеїв, історичних місць, фестивалів.	Визначення AIAEST; Закони України «Про туризм» і «Про охорону культурної спадщини».
Сталий туризм	Туризм, що забезпечує збереження природних і культурних ресурсів, гармонізуючи економічний розвиток і екологічні вимоги.	Концепція «збалансованого розвитку»; рамкові угоди ЮНЕСКО та UNWTO.
Туристичний ресурс	Природні, історичні, соціально-культурні об'єкти для туристського показу, а також інші об'єкти, здатні задовольнити духовні потреби туристів, сприяти відновленню та розвитку їх фізичних сил.	Закон України «Про туризм»
Археологічна спадщина	Матеріальні залишки минулих епох, збережені в землі чи воді: кургани, стародавні поселення, релігійні об'єкти, промислові структури.	Закон України «Про археологічну спадщину»; Конвенція ЮНЕСКО.
Історичні об'єкти	Будівлі, місця подій, пов'язані з історичними постатями чи подіями, збережені як символи історичної пам'яті.	Енциклопедія сучасної України; Законодавство України.
Об'єкти ландшафтного мистецтва	Парки, ботанічні сади, природні території, що мають культурно-естетичне значення.	Закон України «Про охорону культурної спадщини»; міжнародна практика ЮНЕСКО.
Міжкультурний діалог	Співпраця між культурами через обмін знаннями, мистецтвом, традиціями, яка сприяє збереженню та взаєморозумінню культурного розмаїття.	ЮНЕСКО, Конвенція Ради Європи 2005 р.
Економічний аспект туризму	Генерування доходів через туристичну активність, створення робочих місць, підтримка локального бізнесу, збереження культурних об'єктів через доходи від туризму.	Державні програми розвитку туризму.
Туристичний потенціал	Сукупність природних, культурних, економічних, інфраструктурних та соціальних ресурсів, які можуть бути використані для розвитку туристичної діяльності в конкретному регіоні, країні або місцевості. Це поняття охоплює як об'єктивні умови (природні та культурні ресурси), так і суб'єктивні (якості та можливості людського капіталу, інфраструктури, управлінської здатності) для розвитку туризму.	Концепція розвитку туризму в Україні до 2026 року (затверджена Кабінетом Міністрів України)

Комерціалізація спадщини	Використання культурних об'єктів для прибутку, що може викликати ризики втрати автентичності чи надмірного туризму.	Критика у науковій літературі; міжнародний досвід.
--------------------------	---	--

Джерело: сформовано самостійно автором

Проте взаємодія між історико-культурних ресурсів і туризмом супроводжується викликами, зокрема ризиками надмірної експлуатації об'єктів, комерціалізації традицій та втрати автентичності. Ці ризики вимагають сталого підходу до управління, який поєднує інтереси збереження об'єктів спадщини із задоволенням потреб туристичної галузі. Важливим є впровадження таких механізмів регулювання, які забезпечують баланс між охороною культурних ресурсів і використанням їхнього потенціалу для розвитку. Український контекст взаємодії історико-культурних ресурсів і туризму є особливо значущим, оскільки країна має багату історичну та культурну спадщину. Однак використання цього ресурсу потребує інтегрованої стратегії, яка включає класифікацію, збереження, популяризацію та забезпечення доступності історико-культурних ресурсів.

Узгодження цілей збереження історико-культурних ресурсів з можливостями, які надає туризм, вимагає цілісного підходу, який враховує правові, економічні, екологічні та соціокультурні аспекти. Така синергія створює умови для сталого розвитку, де історико-культурні ресурси виконують роль ресурсу для збагачення людського досвіду, міжкультурного обміну та економічного прогресу. Зважаючи на виклики, доцільно інтегрувати принципи сталого туризму, які забезпечують збереження автентичності, підтримку місцевих громад і довгострокове збереження культурних цінностей. Отже, історико-культурні ресурси і туризм є взаємодоповнюючими сферами, що сприяють як культурному збагаченню, так і соціально-економічному розвитку. Ефективне управління їхнім потенціалом є ключем до сталого прогресу, що гармонійно поєднує традиції з інноваціями.

На основі аналізу категорійного апарату державного регулювання туризму й туристичного потенціалу можна сформулювати такі висновки та узагальнення, що підкреслюють їхню взаємодію, значення і перспективи.

Отже, державне регулювання галузі туризму є набором централізованих та обов'язкових до виконання методів впливу державних органів влади на туристичну сферу з метою досягнення конкретних цілей практичного характеру та функціонального спрямування. Державна туристична політика забезпечує результативне застосування туристичних ресурсів, спонукає до створення стратегічних проєктів розвитку туризму з метою уникнення можливих серйозних природоохоронних, а також суспільно-культурних проблем; сприяє поліпшенню навколишнього середовища та гарантує високий рівень задоволення потреб туристів з одночасним збереженням привабливості місця туристичного напрямку, де дієвим інструментом управління територіями та важливим механізмом регулювання розвитку туризму в регіонах України виступають комплексні програми регіонального економічного розвитку.

А туристичний потенціал території це межа людських знань про максимально ефективне використання ресурсів, резервів і можливостей в ідеальних умовах для організації і здійснення туристичної діяльності при максимальному задоволенні потреб суб'єктів, пов'язаних з цим процесом, збереженні природи і навколишнього середовища.

1.2 Нормативно-правовий механізм публічного регулювання туристичного потенціалу України

В сучасних реаліях в Україні відбувається активізація правових механізмів державного регулювання туристичної сфери, а саме: впроваджуються нові закони, вносяться деякі зміни в діючі нормативно-правові акти, корегуються положення національного законодавства в галузі туризму відповідно до міжнародних стандартів. Насамперед правовою основою сфери туризму виступає Конституція

України. Конституція України – це правовий акт, що наділений вищою юридичною силою, що закріплює відправні принципи правового регулювання і є базою всього законодавства в області туристської діяльності. Так, стаття 45 Конституції України наголошує «кожен, хто працює, має право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки»[32]. Стаття 33 Конституції України визначає, що «кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом»[32].

Розширення меж туризму, а також необхідність формування сучасної туристичної індустрії потребує правового регулювання туристської діяльності з урахуванням світового досвіду. Формування нормативно-правової бази, що відповідає сучасним реаліям, є найважливішою основою для розвитку туризму в Україні. Відповідно до статті 9 Конституції України «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [32]. Це стосується також зарубіжних нормативно-правових актів, які усе більше уніфікуються та переймаються національним законодавством. Міжнародним співтовариством прийнята велика кількість спеціальних документів, що регулюють різні напрями туристичної діяльності. Зазначимо лише, що їх прийняття надало додатковий імпульс розвитку вітчизняного туризму, викликало необхідність гармонізації національного туристичного законодавства з іноземним [11]. Наступним за значимістю правовим актом, що регулює туристичну діяльність, є Закон України «Про туризм» [74], який «визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних

подорожей». Відповідно до статті 6 Закону України «Про туризм» реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом: визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму; визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони; спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму; визначення основ безпеки туризму; нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян); ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу; встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу; організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму; визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму; участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму.

У нашій державі основними документами, які складають нормативно-правову базу туризму, є: Конституція України, якою закріплені основні права і свободи людини[32], Цивільний та Господарський кодекси України, Закони України «Про музеї та музейну справу»[64], «Про культуру» [61], «Про охорону культурної спадщини»[65], «Про охорону археологічної спадщини»[66], «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про державний кордон України», «Про захист прав споживачів», «Про страхування», «Про зовнішньоекономічну діяльність» тощо.

Стратегічним пріоритетом держави має бути формування сучасного, динамічного бачення туристичного потенціалу в Україні, спрямованого на створення конкурентоспроможної та перспективної туристичної моделі за

підтримки культурних цінностей держави. Тому слід розглянути нормативно-правові акти, що забезпечують й культурну політику України. Відповідно до пункту 6 частини першої статті 1 Закону України «Про культуру», культура визначається як сукупність матеріальних і духовних надбань певної спільноти, накопичених і збагачених протягом історії, які передаються від покоління до покоління. Цей Закон прийнятий у грудні 2010 року, який став основою для оновлення правового регулювання у сфері культури в умовах значних суспільно-економічних змін. Важливим аспектом є визначення державної політики у сфері туризму й культури як сукупності нормативно-правових, адміністративних, економічних і фінансових заходів, спрямованих на задоволення культурних потреб громадян та розвиток туристичного потенціалу країни. Законодавство України про туризм й культурну діяльність базується на Конституції України, міжнародних договорах, ратифікованих Верховною Радою. Закон «Про туризм» є комплексним документом, який спрямований на формування і розвиток туристичного середовища України, забезпечення доступу до туристично-привабливих об'єктів, збереження історико-культурних ресурсів та інтеграцію українського туризму у світовий контекст [74].

Державна політика у сфері туризму базується на таких принципах: принцип постійної та безперервної реалізації державної політики в сфері туризму; принцип формування пріоритетних напрямків розвитку в туристичній сфері; принцип охорони та розподілу наявних туристичних ресурсів України; принцип використання бюджетних коштів для розвитку туристичної галузі; принцип формування і забезпечення безпеки туризму; принцип розподілу системи нормативно-правового регулювання сфери туризму за його видами; принцип ліцензування робіт в сфері туризму; принцип формування вимог щодо кваліфікації працівників туристичної галузі; принцип проведення державного контролю в сфері туризму [74].

Окремо слід визначити й принципи доступності, інклюзивності, забезпечення рівних умов для розвитку туризму всіх національних меншин й збереження

культурно-історичних ресурсів. Закон визначає пріоритети державної політики, зокрема охорону культурної спадщини, розширення доступу до благ туристичної сфери, формування єдиного туристичного простору України, розвиток міжнародного туристичного співробітництва, підтримку національного туристичного продукту та популяризацію українського туризму за кордоном. Особливу увагу приділено організації фінансування та господарської діяльності туристичної сфери. Джерелами фінансування є державний і місцеві бюджети, гранти, благодійні внески, доходи від господарської діяльності[74].

Закон «Про туризм» є комплексним документом, який спрямований на формування і розвиток туристичного середовища України[74].

Особливо важливим є Закон України «Про основи законодавства України про культуру», прийнятий на початку державного незалежного шляху. Закон наголошував, що державна політика у сфері культури має сприяти гармонійному балансу між національними та загальнолюдськими цінностями. Водночас, через низьку ефективність багатьох положень цього закону та необхідність адаптації до нових реалій, було прийнято новий Закон України «Про культуру», який став більш цілісним і дієвим нормативно-правовим документом[47].

28 грудня 2001 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 1768 «Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини». Цей нормативно-правовий акт заклав основу для детальної та комплексної процедури укладення охоронних договорів, які регламентують питання захисту пам'яток культурної спадщини в Україні. Зокрема, постанова передбачає, що укладення договорів щодо пам'яток національного значення вимагає обов'язкового погодження з центральним органом виконавчої влади, відповідальним за охорону культурної спадщини[59]. Постанова також встановлює вимоги щодо безпеки та дотримання охоронних норм, передбачаючи відповідальність за їх порушення. У разі необхідності внесення змін до умов охоронного договору, це можливо виключно за погодженням із відповідними

органами влади. Крім того, попереднє схвалення є обов'язковою умовою для проведення будь-яких робіт, пов'язаних із збереженням, реставрацією або модифікацією пам'яток, що гарантує дотримання затверджених стандартів охорони[54, 62].

Значна увага приділялася формуванню профільної правової бази, яка включала низку законів, кожен з яких відігравав важливу роль у регулюванні окремих аспектів культурного життя у співдії із туристичною сферою. Зокрема, було прийнято Закон України «Про охорону археологічної спадщини» від 18 березня 2004 року [65], який регулює охорону археологічної спадщини, визначає права та обов'язки археологів, а також окреслює заходи, спрямовані на збереження археологічних пам'яток. Іншим вагомим документом став Закон України «Про театри і театральну справу» від 31 травня 2005 року[73], який урегульовує відносини у сфері театального мистецтва, визначає правовий статус театрів, форми їхньої державної підтримки та встановлює протоколи створення і функціонування театральних установ. Особливе місце в культурній політиці посідає Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 року[68]. Акт спрямований на збереження об'єктів культурної спадщини, сприяє їхньому використанню у суспільному житті, а також забезпечує збереження традиційного середовища в інтересах як сучасного суспільства, так і майбутніх поколінь.

Події Революції Гідності 2013-2014 років стали каталізатором змін у культурній політиці. У 2015 році Український інститут національної пам'яті, відповідальний за формування політики пам'яті, очолив розробку та контроль за виконанням законів про «декомунізацію»: Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09 квітня 2015 року[57]. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» від 09 квітня 2015 року[70]; Закон України «Про увічнення

перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» від 09 квітня 2015 року[75]; Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» від 09 квітня 2015 року[56]. Ці закони, ратифіковані Верховною Радою, мали на меті стимулювати загальнонаціональну переоцінку злочинів тоталітарного режиму, викриваючи їхню антигуманну та антидемократичну сутність у світлі наступаючої неорадянської російської агресії. Положення включали відкриття всіх архівів, ліквідацію топонімів, пов'язаних з радянською епохою, усунення радянських символів і пам'ятників, а також сприяння новому історичному дискурсу, що підкреслює героїзм і боротьбу за визволення, що стало суттєвим кроком трансформації державної політики у сфері культури. Інститут національної пам'яті, створений у 2006 році став головним органом, відповідальним за реалізацію офіційної політики національної пам'яті. На відміну від інших інституцій – Інститут національної пам'яті працює з однорівневою виконавчою структурою, підпорядковуючись безпосередньо Кабінету Міністрів.

Російська агресія проти України, що використовує культурну ідентичність як зброю, загострила потребу в реформуванні культурної політики. Це призвело до появи політичного лобі в парламенті, яке ініціювало важливі законодавчі зміни та створення нових інституцій: Українського культурного фонду (УКФ) і Українського інституту, який сприяє міжнародному іміджу України під керівництвом Міністерства закордонних справ. Закон України «Про Український культурний фонд» від 23 березня 2017 року визначив його завдання й принципи, розроблені за участі громадянського суспільства та іноземних консультантів. УКФ як бюджетна установа працює під наглядом центрального органу виконавчої влади, має статус юридичної особи публічного права, відокремлене майно та право оперативного управління. Основні завдання Фонду включають підтримку проєктів у сфері культури, мистецтва, креативних індустрій, культурного туризму та музичного мистецтва, а також сприяння створенню конкурентоспроможного

національного культурного й туристичних продуктів. Український культурний фонд активно фінансує й моніторить культурні проєкти, співпрацює з вітчизняними та міжнародними суб'єктами, зберігаючи національну спадщину, заохочуючи інновації та популяризуючи українську культуру та туристичний потенціал в світі[76].

Іншим визначним кроком у трансформації державної політики щодо туризму й культури стало створення державної установи «Український інститут» відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 року № 430 – р. [78].

Український інститут створювався як один з елементів трансформації культурної політики в нашій державі, з метою захищати інтереси України та сприяти формуванню сприятливого міжнародного сприйняття. Основним завданням Інституту є представлення та просування іміджу України у світі, сприяння міжнародним обмінам, інтеграції України у світовий культурний простір, а також популяризація української мови та культурного продукту на міжнародній арені. Крім того, Інститут відіграє важливу роль у поширенні інформації про науковий, освітній та туристичний потенціал України.

Нормативно-правовий механізм управління туризму в Україні за час незалежності пройшов значну еволюцію, спрямовану на формування сучасної, ефективної та інтегрованої культурної політики. Основу цього механізму складає Закон України «Про туризм», який є ключовим документом, що регламентує основні принципи, права та зобов'язання у сфері туризму. Його впровадження забезпечило системний підхід до збереження, розвитку та популяризації внутрішнього й зовнішнього туризму, а також посилення міжнародного культурного й туристичного співробітництва. Розробка та ухвалення численних профільних законів, таких як «Про охорону археологічної спадщини», «Про охорону культурної спадщини» та інших, створили базу для збереження та використання культурних об'єктів, сприяючи інтеграції культурної спадщини й

туристичного потенціалу в соціально-економічний розвиток держави. Також було приділено увагу підтримці працівників, туристично-інформаційних закладів та інституцій, забезпечуючи їм соціальні гарантії, фінансову підтримку та сприятливі умови для діяльності.

Таблиця 1.3. Нормативно-правовий механізм публічного регулювання туристичного потенціалу в Україні

Категорія	Нормативно-правовий акт	Основний зміст	Значення
Конституційні засади	Конституція України від 28.06.1996 р.	Встановлює загальні принципи політики у сфері культури, частково туризму, гарантує права громадян на доступ до культурних цінностей, свободу творчості та право кожного на відпочинок.	Формує конституційні засади правового регулювання у сфері туризму.
Базовий закон про туризм	Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР	Визначає основні принципи, мету та пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму, встановлює правові основи єдиного туристичного ринку України, засади раціонального використання туристичних ресурсів.	Регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України, у тому числі прав, обов'язків та відповідальності юридичних і фізичних осіб при наданні послуг у галузі туризму.
Базовий закон про культуру	Закон України «Про культуру» від 14.12.2010 р.	Визначає ключові поняття, напрями державної політики, права громадян у сфері культури, зокрема доступ до культурної спадщини, розвиток креативних індустрій та охорону культурних цінностей.	Систематизує правове регулювання культурної сфери, сприяє інтеграції української культури в глобальний контекст.
Охорона пам'яток	Постанова КМУ «Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини» (2001)	Регулює порядок укладення охоронних договорів, визначає вимоги до документації, попередження порушень та внесення змін до охоронних умов.	Забезпечує правові засади охорони та реставрації пам'яток культурної спадщини.
Охорона археологічної спадщини	Закон України «Про охорону археологічної спадщини» від 18.03.2004 р.	Визначає правові засади охорони археологічної спадщини, права і обов'язки археологів.	Забезпечує захист археологічних пам'яток як частини національної культурної спадщини.
Захист культурної спадщини	Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 р.	Охоплює правові та організаційні засади охорони культурної спадщини, збереження традиційного середовища.	Забезпечує збереження та інтеграцію спадщини у сучасне суспільне життя.
Декомунізація	Закони України про декомунізацію (2015)	Заборона радянської символіки, відкриття архівів, демонтаж пам'ятників тоталітарної доби, переосмислення історичної пам'яті.	Формує нову історичну та культурну ідентичність, сприяє очищенню суспільства від тоталітарної спадщини.
Український культурний фонд	Закон України «Про Український культурний фонд» від 23.03.2017 р.	Визначає завдання фонду для підтримки проєктів у сфері культури,	Сприяє інноваційному розвитку культурної й туристичної сфер,

		мистецтва, туризму, креативних індустрій.	фінансує культурні проекти, що взаємопов'язані із туристичною сферою.
Український інститут	Розпорядження КМУ від 21.06.2017 р. № 430-р	Заснування установи для просування іміджу України за кордоном, популяризації культури, частково й туристичного потенціалу.	Сприяє міжнародному культурному й туристичному обміну, формуванню позитивного іміджу України у світі.

Джерело: сформовано самостійно автором

Створення нових інституцій, таких як Український культурний фонд та Український інститут, стало ще одним етапом трансформації державної культурної політики. Ці організації сприяють популяризації української культури на міжнародній арені, підтримують інноваційні проекти у сфері культури, мистецтва та креативних індустрій, а також сприяють розвитку культурного туризму. Незважаючи на значні досягнення, система публічне регулювання туристичним потенціалом стикається з низкою викликів, серед яких залишаються проблеми фінансування, опору змінам з боку окремих груп та необхідність удосконалення механізмів контролю. У цьому контексті важливим є розробка інтегрованого підходу, що враховує соціальні, економічні та культурні аспекти, та забезпечення співпраці між державними органами, громадськістю і міжнародними партнерами.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що реалізація правового механізму державного регулювання туристичної сфери потребує дотримання принципів конституційності, законності та прозорості. Основними інструментами правового механізму повинні бути нормативно-правові акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Специфічною особливістю формування нормативно-правової бази сфери туризму є комплексний характер цієї галузі права. До її складу входить значна кількість правових норм різної галузевої приналежності, такі як конституційне, адміністративне, цивільне, екологічне, господарське, фінансове, податкове, трудове, митне, міжнародне право. Незважаючи на активне формування нормативно-правового забезпечення в Україні, його вплив на збільшення основних показників туристичної діяльності ще

суттєво не відчувається. Своєю чергою недосконалість нормативно-правового забезпечення та дієвого правового механізму державного регулювання туристичної сфери України, відсутність генеральної стратегії розвитку вітчизняного туризму, а також економічної моделі в'їзного і внутрішнього туризму, формування яких є обов'язковим для кожної розвиненої країни, необхідність удосконалення умов ліцензування, технології стандартизації, сертифікації та статистики підтверджує перспективність подальшого наукового пошуку з даної проблематики.

Отже, нормативно-правова база у сфері туризму в Україні є ключовим інструментом розвитку туристичного потенціалу.

1.3 Основи державної політики у сфері туризму

Засади державної політики у сфері туризму мають першочергове значення у забезпеченні розвитку сталого туризму, збереження національної ідентичності, сприянні соціального та економічному розвитку тощо. Державна політика в цій сфері керується кількома найважливішими принципами.

Таблиця 1.4. Принципи державної політики у сфері туризму в Україні

Принцип	Опис
Сталий розвиток	Туризм має розвиватися з урахуванням соціальних, економічних і екологічних потреб, без шкоди для навколишнього середовища та культурної спадщини.
Інтеграція туризму в економіку	Туризм повинний бути інтегрований у загальну економічну стратегію держави, сприяючи розвитку місцевих економік, створенню робочих місць і залученню інвестицій.
Повага до культурної та природної спадщини	Розвиток туризму має ґрунтуватися на збереженні культурної і природної спадщини, що дозволяє зберегти історичні пам'ятки та природні ресурси для майбутніх поколінь.

Соціальна відповідальність	Туризм повинен забезпечувати позитивний вплив на громади, поліпшувати якість життя місцевих жителів, створювати робочі місця та знижувати рівень бідності.
Безпека та захист прав туристів	Забезпечення фізичної та правової безпеки туристів, гарантуючи високу якість послуг, захист від шахрайства і нечесних практик.
Оскарження відкритості та доступності	Туризм має бути доступним для широких верств населення, включаючи людей з інвалідністю та соціально вразливі групи.
Прозорість і законність	Діяльність у сфері туризму повинна здійснюватися в межах правового поля, із забезпеченням прозорості у всіх аспектах організації і надання туристичних послуг.
Співпраця між державою і приватним сектором	Стратегічне партнерство між державними органами та приватними підприємствами сприяє ефективному розвитку туристичної інфраструктури та послуг.
Інноваційність і технологічний розвиток	Використання новітніх технологій і інноваційних підходів для покращення якості туристичних послуг, створення цифрових платформ для туристів і залучення міжнародних гостей.
Регіональний підхід	Держава повинна враховувати особливості розвитку туризму в різних регіонах країни, сприяючи збалансованому розвитку та мінімізації регіональних диспропорцій.

Джерело: сформоване самостійно автором

Ці принципи відображають комплексний підхід до розвитку туризму, спрямований на забезпечення ефективності, сталості і взаємної вигоди як для держави, так і для туристів та місцевих громад.

Туристичний потенціал має динамічність ресурсу соціально-економічного прогресу. Державна політика у сфері туризму перетинається з більш широкими цілями сталого розвитку та міжнародного співробітництва. Відродження об'єктів спадщини та популяризація культурного туризму сприяють економічній диверсифікації, створенню робочих місць та розвитку громади. Таким чином, політика в цій сфері вимагає багатовимірного підходу, який узгоджує управління туризмом з економічними, соціальними та екологічними пріоритетами [51].

У сфері туризму інтеграція збереження спадщини в стратегії розвитку туризму має вирішальне значення. Культурний туризм не лише приносить значні економічні вигоди, але й сприяє міжкультурному діалогу та взаєморозумінню. Однак це вимагає ретельного управління, щоб запобігти комерціалізації або надмірній експлуатації культурних цінностей. Роль держави у регулюванні та просуванні сталих туристичних практик гарантує, що культурна спадщина залишається автентичним і живим елементом національної ідентичності, а не просто атракціоном. Виклики для ефективної реалізації політики у цій сфері є багатограними. Геополітичні конфлікти, прикладом яких є триваюча агресія проти України, підкреслюють вразливість культурної спадщини в умовах війни. Систематичне руйнування та розграбування об'єктів спадщини є як воєнним злочином, так і нападом на національну ідентичність [51, с. 24].

Основи державної політики у сфері туризму в Україні закладені в конституційних, законодавчих та міжнародних нормах. Стратегічною метою цієї політики є забезпечення сталого розвитку туризму як важливої складової економіки, культури та соціального розвитку країни, що сприяє поліпшенню якості життя громадян, підвищенню міжнародного іміджу держави та створенню нових можливостей для економічного зростання.

Державна політика також спрямована на інтеграцію культурної спадщини в розвиток туризму. Закон України «Про туризм» (1995 р.) визнає раціональне використання туристичних ресурсів та охорону культурної спадщини основними завданнями державного регулювання у сфері туризму. Встановлюючи сталі туристичні практики, Україна прагне збалансувати економічний розвиток зі збереженням спадщини, забезпечуючи збереження культурних цінностей для майбутніх поколінь. Однак законодавча база стикається з викликами. Відсутність комплексного, уніфікованого закону, який би регулював усі аспекти управління туризмом, обмежує ефективність політики. Існуючі нормативно-правові акти часто фрагментарні та недостатньо скоординовані.

Реформа децентралізації в Україні відкриває можливості для місцевих громад брати активну участь в управлінні туризмом. Територіальні громади заохочуються до збереження культурної та природної спадщини в рамках стратегій місцевого розвитку, сприяння економічному зростанню через туризм та стале використання ресурсів. Державна політика у сфері культурної спадщини та туризму спрямована на баланс між захистом, сталим використанням та залученням громадськості. Зміцнення законодавчої бази та сприяння залученню громади забезпечить туристичний потенціал України для національного розвитку [83].

Після розпаду Радянського Союзу та утвердження Незалежності України у 1991 році країна перейшла до ринкової економіки. В цей період розвиток туристичної сфери України був складним і багатогранним процесом, що супроводжувався як досягненнями, так і певними труднощами, пов'язаними з економічними, політичними та соціальними змінами в країні. Після 1991 року туризм став важливою складовою розвитку економіки, хоча його потенціал на певний час залишався недооцінений через низку факторів. Після проголошення Незалежності України туризм зіткнувся з низкою труднощів, таких як економічна нестабільність, інфляція, криза в інфраструктурі та відсутність чіткої державної політики в цій сфері. Водночас країна відкрилася для міжнародних туристичних

потоків, що призвело до певного зростання кількості іноземних туристів, переважно з країн СНД.

З 2010 по 2014 роки туристична сфера розпочала свою активну фазу на тлі євроінтеграційних прагнень країни. В Україні активно просувалися туристичні продукти, зокрема культурний туризм і екологічний туризм, а також почали реалізовуватися великі інфраструктурні проєкти. В цей період історії України був розроблений Національний стратегічний план розвитку туризму в Україні до 2026 року, що визначав головні напрямки розвитку туризму та передбачав заходи щодо покращення туристичної інфраструктури та послуг. Україна активно брала участь у міжнародних туристичних виставках і форумах, і туристичні потоки в країну почали зростати, зокрема з Європи та Азії. Зростала кількість туристів, які відвідували популярні українські міста, курорти та природні об'єкти, а також об'єкти культурної спадщини національного й місцевого значення. Почала активно розвиватися реклама та маркетинг України як туристичної дестинації на міжнародних ринках, зокрема через соціальні мережі та онлайн-платформи.

Після анексії Криму Росією у 2014 році та початку війни на сході України туристична сфера зазнала серйозних випробувань. Проте після цих подій Україна почала активно працювати над розвитком внутрішнього туризму та пошуком нових ринків. Втрата Криму як популярного туристичного напрямку поставила перед Україною нові завдання: потрібно було активізувати розвиток туризму в західних і центральних регіонах. Після анексії Криму Україна почала активно розвивати сільський туризм, екологічний туризм, активний відпочинок в Карпатах, а також курорти на південному заході та в гірських районах. Проблеми безпеки в окремих регіонах призвели до зниження іноземних туристичних потоків, але почав зростати внутрішній туризм: громадяни почали більше подорожувати по Україні. Наша держава почала реалізовувати проєкти з модернізації транспортної інфраструктури, відкриття нових авіарейсів, зокрема в популярні європейські напрямки.

У 2020-х роках туристична сфера України зіштовхнулася з новими викликами, пов'язаними з пандемією COVID-19. Проте ця ситуація також стала стимулом для розвитку нових цифрових технологій і підвищення уваги до екологічного та внутрішнього туризму. Пандемія значно вплинула на міжнародний туризм, але водночас стимулювала розвиток внутрішнього туризму, особливо через онлайн-платформи та цифрові інструменти. Продовжувалась робота над цифровізацією туризму: створення онлайн-сервісів для бронювання послуг, цифрових путівників, інтерактивних карт та інших цифрових рішень. Екологічний туризм та сільський туризм залишались важливими напрямками. Акцент робився на природні та культурні цінності України, які можуть привабити туристів, що шукають нові та безпечні напрямки. З початком війни в 2022 році туризм в Україні зазнав значного скорочення, хоча внутрішній туризм і певні регіони продовжували розвиватися, сприяючи відновленню місцевої економіки.

Державна політика у сфері туризму є найважливішим елементом сприяння національному економічному зростанню, соціальному розвитку. В Україні туризм був визначений як значний сектор, що має потенціал для вирішення різноманітних економічних та соціальних проблем, включаючи створення робочих місць, покращення платіжного балансу та сприяння згуртованості суспільства. Пріоритети державної політики у цьому секторі охоплюють розвиток туристичних послуг, розвиток інфраструктури, просування України як туристичної дестинації, збереження культурної та природної спадщини, підвищення кваліфікації кадрів у галузі туризму, інвестиції та фінансування, покращення безпеки та комфорту туристів, цифровізація туризму, міжнародне співробітництво та інтеграція, розвиток альтернативних форм туризму, соціальна відповідальність та інклюзивність.

Історично склалося так, що залучення держави до туризму в Україні акцентувало увагу на державно-приватному партнерстві та кластерних підходах. Ці стратегії відіграли важливу роль у підвищенні привабливості туризму як

життєздатного інвестиційного сектору. Законодавча база України для туризму побудована ієрархічно, починаючи з Конституції, яка опосередковано підтримує сектор, забезпечуючи права громадян на дозвілля та збереження культури. Стрижневою нормативно-правовою базою є Закон України «Про туризм», який визначає засади державної політики та регулює відносини в межах туристичної галузі. Взаємодоповнюючі закони та міжнародні договори додатково визначають нормативно-правове середовище, наголошуючи на сталому використанні ресурсів та міжнародному співробітництві[44, с. 314; 49, с.104].

Державна політика зосереджена на кількох напрямках: популяризація туристичного потенціалу України на глобальному рівні, підвищення обізнаності про внутрішні туристичні можливості, а також розвиток інфраструктури та заходів безпеки. Серед помітних ініціатив – створення багатомовного національного туристичного порталу. Крім того, першочерговим завданням залишається реалізація комплексної державної програми розвитку туризму. Незважаючи на відсутність нової всеосяжної державної програми з 2010 року, регіональні ініціативи та державно-приватне співробітництво продовжують сприяти прогресу. Залишаються виклики, такі як неналежна модернізація транспортної та інженерної інфраструктури, сезонні коливання попиту, низька якість деяких туристичних послуг. Пандемія ще більше оголила слабкі сторони, включаючи неготовність сектору внутрішнього туризму до підвищеного попиту під час обмежень на міжнародні поїздки. Державна політика України у сфері туризму відображає динамічну взаємодію законодавчих зусиль, стратегічного планування та співпраці зацікавлених сторін. Незважаючи на досягнуто значного прогресу, усунення прогалин в інфраструктурі, підвищення впізнаваності бренду та інтеграція сучасних технологій залишаються критично важливими для повного використання потенціалу сектору. Розробка єдиної довгострокової стратегії матиме ключове значення для забезпечення сталого зростання та позиціонування України як конкурентоспроможного глобального туристичного напрямку[44, с. 315; 49, с.106].

Державна політика у сфері туризму є ключовим компонентом забезпечення сталого розвитку суспільства, збереження національної ідентичності та інтеграції України у світовий туристичний і економічний простір.

Туризм, як важливий сектор економіки, виконує функцію посередника між культурною спадщиною та суспільством. Він сприяє економічному зростанню, створенню робочих місць, підтримці місцевих громад і міжнародній співпраці. Водночас інтеграція культурної спадщини у розвиток туризму забезпечує автентичність туристичних продуктів і сталий розвиток. Державна політика у сфері туризму передбачає розвиток внутрішнього та міжнародного туризму, вдосконалення інфраструктури, впровадження сучасних технологій і посилення культурної дипломатії. Після здобуття незалежності Україна зробила значні кроки в розвитку нормативно-правової бази у сфері культури та туризму. Прийняття законів «Про охорону культурної спадщини» та «Про туризм» заклало основу для регулювання цих сфер. Водночас реалізація політики стикається з викликами, зокрема фрагментацією законодавства, недостатнім фінансуванням, обмеженим залученням громадянського суспільства та впливом зовнішніх факторів, таких як збройні конфлікти та економічна нестабільність.

Таблиця 1.5. Напрями державної політики у сфері туризму

Напрямок політики	Туризм
Основна мета	Розвиток туризму як ключового економічного сектору та інструменту культурної дипломатії.
Законодавче регулювання	Конституція України, Закон «Про туризм», нормативно-правові акти для регулювання туристичної діяльності.
Міжнародне співробітництво	Участь у програмах ООН, СОТ, угоди з міжнародними організаціями.
Сфери діяльності	Просування внутрішнього та міжнародного туризму, розвиток інфраструктури, сталий туризм, просування національного туристичного бренду.
Інституційна підтримка	Державне агентство розвитку туризму, Міністерство культури та стратегічних комунікацій, регіональні туристичні організації.
Поточні виклики	Недостатня модернізація інфраструктури, сезонність попиту, вплив пандемії, брак інвестицій та обмежена інтеграція цифрових технологій.

Стратегічні цілі	Підвищення конкурентоспроможності туристичного сектору, стимулювання інвестицій, створення інноваційних туристичних продуктів.
------------------	--

Джерело: сформовано самостійно автором

Ключовими викликами державної політики є: забезпечення збереження туристичного потенціалу України в умовах військової агресії, особливо в регіонах, які зазнали руйнувань, інтеграція туризму у сучасну інноваційну та економічну діяльність, розвиток інфраструктури для сталого туризму, залучення міжнародного фінансування та партнерств для посилення спроможності сектору туризму. Державна політика у сфері туризму має стратегічно збалансувати збереження туристичного потенціалу із розвитком економічного потенціалу країни. Розширення участі громад, залучення сучасних технологій для управління туризмом та розвиток інноваційних підходів до цієї сфери є необхідними кроками для забезпечення сталого розвитку туризму. Успіх такої політики можливий лише за умов постійного діалогу між владою, суспільством і міжнародними партнерами, що створює фундамент для розвитку туризму як складової економічного піднесення і процвітання України.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ.

2.1 Державні органи та органи місцевого самоврядування як суб'єкти управління туристичним потенціалом України

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відіграють фундаментальну роль у формуванні та реалізації політики управління туристичним потенціалом, виступаючи головними суб'єктами цього процесу. Їхня діяльність охоплює широкий спектр завдань, починаючи від розробки законодавчих ініціатив і закінчуючи практичним втіленням заходів із розвитку сталого туризму в перспективі.

Державні органи влади, діючи на національному рівні, забезпечують стратегічне планування та координацію діяльності у туризмі. Їхня компетенція включає розробку нормативно-правових актів, затвердження програм державного значення та контроль за їх виконанням. Вони займаються виділенням бюджетного фінансування для реставраційних робіт, наукових досліджень та популяризації туристичного потенціалу України на міжнародному рівні. Крім того, ці органи забезпечують взаємодію з міжнародними організаціями, такими як UNWTO, для впровадження найкращих світових практик та стандартизації підходів до туристичної сфери. Органи місцевого самоврядування, у свою чергу, реалізують державну політику на регіональному рівні, враховуючи місцеву специфіку та потреби громад. Вони відповідають за безпосереднє управління туризмом та туристично-привабливими об'єктами, які знаходяться на їхній території, здійснюють моніторинг їхнього стану та ініціюють заходи щодо їх збереження. До таких заходів належать підготовка місцевих програм розвитку, які враховують культурний контекст, та залучення громадськості до процесів прийняття рішень. Важливим аспектом діяльності органів місцевого самоврядування є підвищення обізнаності населення щодо значущості локального туризму через проведення освітніх програм, фестивалів та інших заходів. Координація між державними

органами влади та органами місцевого самоврядування забезпечує єдиний підхід до управління туризмом. Взаємодія цих структур дозволяє не лише ефективно захищати об'єкти туризму й спадщини, але й інтегрувати їх у соціально-економічний розвиток, сприяючи як національному, так і локальному благополуччю. Такий підхід дозволяє зберігати автентичність та унікальність культурних цінностей, одночасно розвиваючи туризм та економіку на основі культурного надбання [87, с.7-10].

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України (МКСК), до вересня 2024 року – Міністерство культури та інформаційної політики [69], є ключовим органом виконавчої влади, підзвітним і підконтрольним Кабінету Міністрів України, який здійснює керівництво і координацію своєї діяльності через відповідні державні програми та ініціативи. Цей орган виконує центральну роль у формуванні й реалізації державної політики у сфері культури, що включає забезпечення розвитку мистецтв, охорону культурної спадщини, музейну діяльність, а також питання, пов'язані із збереженням та відновленням національної пам'яті. Також вищезгадане Міністерство є головним органом у сфері туризму в Україні. Воно розробляє та реалізує державну політику у сфері туризму, відповідає за розвиток культурного та екологічного туризму, а також за популяризацію України як туристичної дестинації. Завдання МКСК у сфері туризму: розробка та реалізація стратегії розвитку туризму; координація роботи з іншими міністерствами, громадськими організаціями та бізнесом у сфері туризму; розвиток інфраструктури туризму, створення національних туристичних маршрутів. Таким чином, МКСК є важливим інструментом реалізації національних інтересів у сфері культури й туризму, інформації та стратегічних комунікацій, що забезпечує інтеграцію культурних, туристичних і комунікаційних пріоритетів у загальнодержавну політику[63].

Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 року № 885, що визначає діяльність Міністерства культури та стратегічних комунікацій України (МКСК), є основоположним документом, який окреслює завдання, функції та повноваження цього органу виконавчої влади. МКСК виступає як центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики в галузях культури, туризму, інформаційної безпеки, відновлення і збереження національної пам'яті, мистецтв, музейної справи, охорони культурної спадщини, стратегічних комунікацій і популяризації України.

Міністерство відповідає за узгодження нормативно-правових актів, здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері туризму, охорони культурної спадщини, моніторинг та координацію культурних установ. Важливою функцією Міністерства є забезпечення умов для інтеграції України у світовий культурний й туристичний простір. У сфері туризму міністерство здійснює контроль за дотриманням законодавства, за реалізацією державної політики у сфері туризму, за діяльністю туристичних підприємств, за розвитком туристичної інфраструктури, за екологічним та сталим розвитком туризму, контроль за реалізацією освітніх програм у сфері туризму та проводить моніторинг й аналіз туристичних потоків. Крім того, постановою передбачено низку інструментів для підвищення ефективності діяльності МКСК, зокрема створення електронних реєстрів, проведення інформаційних кампаній, реалізація освітніх проєктів у галузі культури й туризму. Таким чином, Постанова № 885 окреслює багатогранний спектр діяльності Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, спрямований на збереження, розвиток та популяризацію культурного й туристичного надбання, а також на забезпечення інформаційної безпеки держави та укріплення національної ідентичності [23; 55].

Український культурний фонд (УКФ) – це ключова бюджетна установа, заснована з метою підтримки та розвитку культури і мистецтва в Україні. Його діяльність регулюється Законом України «Про Український культурний фонд» №

1976-VIII, ухваленим у 2017 році. Місія фонду – створити сприятливі умови для розвитку інтелектуального та духовного потенціалу особистості та суспільства, забезпечити доступ громадян до національної культурної спадщини, підтримати культурне розмаїття та інтегрувати українську культуру у світовий простір. УКФ функціонує як юридична особа публічного права та неприбуткова організація. Фонд виконує низку завдань, включно з наданням інституційної підтримки, фінансуванням проєктів у галузі культури, мистецтв і креативних індустрій, сприянням культурно-пізнавальному туризму, популяризацією національного музичного продукту. Значна увага приділяється розвитку міжнародних проєктів, а також задоволенню культурних потреб українців за кордоном. Управління діяльністю фонду здійснюється через Наглядову раду та Дирекцію. Наглядова рада, яка включає дев'ять осіб, відповідає за визначення стратегічних напрямків роботи, затвердження регламентів, річної фінансової звітності та інших ключових документів. Поточну діяльність фонду координує Дирекція, очолювана виконавчим директором, який обирається на конкурсній основі. Фінансування УКФ здійснюється з державного бюджету України, а також через добровільні внески фізичних та юридичних осіб, урядів інших країн, міжнародних організацій. Кошти фонду використовуються на реалізацію культурних проєктів, організацію конкурсів, надання грантів і забезпечення діяльності експертних рад. Особливістю функціонування фонду є забезпечення прозорості в ухваленні рішень та конкурсний відбір проєктів. Усі етапи реалізації проєктів проходять моніторинг, а результати публікуються для загального доступу. Контроль за виконанням зобов'язань з боку отримувачів грантів забезпечується як на етапі реалізації проєктів, так і після їх завершення[76].

Український інститут є державною установою, діяльність якої спрямована на зміцнення міжнародної та внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії. Його основною місією є підвищення впізнаваності України у світі,

формування позитивного іміджу країни, а також сприяння інтеграції української культури, мови та національних досягнень у глобальний культурний простір.

Серед основних стратегічних цілей Українського інституту є покращення розуміння та впізнаваності України серед закордонних аудиторій. Ця мета досягається через поширення знань про Україну, залучення міжнародної громадськості до діалогу та обговорення українських наративів. Інститут організовує та підтримує культурні заходи, фестивалі, виставки, лекції, концерти, які допомагають формувати позитивний імідж України в глобальному інформаційному просторі. Український інститут приділяє велику увагу зміцненню спроможності українських діячів культури, освіти, науки та громадянського суспільства до міжнародної співпраці. Ця діяльність спрямована на розвиток компетенцій та професійного потенціалу учасників культурного і наукового середовища, що дозволяє підвищити якість представлення України за кордоном та її участі у міжнародних культурних і освітніх ініціативах. Програми Інституту забезпечують залученість України до актуальних світових культурних процесів, сприяючи активному обміну ідеями, участі у ключових міжнародних форумах, конференціях, мистецьких і наукових заходах.

Український інститут, виконуючи свої завдання, активно співпрацює з міжнародними партнерами, освітніми та культурними установами, організовує освітні й культурні програми, надає грантову підтримку та реалізує дослідницькі проекти. Його діяльність спрямована на забезпечення сталого інтересу до України в світі, формування позитивного образу держави та інтеграцію її культурного надбання у глобальний контекст[25].

Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ) є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів. Агентство працює над просуванням туристичного бренду України у світі, займається розвитком внутрішнього туризму, а також підвищує якість і конкурентоспроможність національного туристичного продукту для залучення

більшої кількості туристів. Місія ДАРТ полягає у розкритті туристичного потенціалу регіонів України, а також проведенні маркетингових кампаній, які позиціонують Україну як привабливий напрямок для подорожей як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Візія Агентства спрямована на розвиток екологічно стійкої, соціально відповідальної та конкурентоспроможної туристичної індустрії, яка створює нові робочі місця, робить туристичні послуги доступними для всіх категорій мандрівників і сприяє сталому розвитку громад. Головна мета ДАРТ — підвищити рейтинг України як туристичної дестинації серед українців та іноземців, а також збільшити частку доходів від туризму у ВВП країни. Агентство активно реалізує низку проєктів, що спрямовані на підтримку та розвиток туристичної галузі. Зокрема:

- #МандруйУкраїною — ініціатива з популяризації внутрішнього туризму, що заохочує українців відкривати нові місця у власній країні.
- Туристичні магніти — проєкт із розвитку дестинацій, які найкраще презентують історичну, культурну та архітектурну спадщину України для українців і гостей з-за кордону.
- UkraineNOW — ініціатива, спрямована на демонстрацію іноземній аудиторії привабливості України як туристичної та інвестиційної дестинації.
- Маршрути пам'яті — концепція туристичних маршрутів, що увіковічують місця героїзму українського народу та створюють меморіальні простори, присвячені боротьбі за свободу.

ДАРТ співпрацює з місцевими громадами, бізнесом, громадськими організаціями, а також міжнародними партнерами, аби забезпечити сталий розвиток туризму. Особливий акцент робиться на інноваціях, збереженні культурної спадщини, економічному зростанні регіонів і створенні нових робочих місць. Інформаційна діяльність Агентства включає регулярні новини та анонси, статистичні дані, ліцензування туроператорів, сертифікацію готелів, антикорупційні ініціативи та інші аспекти регуляторної політики. ДАРТ також

активно співпрацює на міжнародному рівні, представляючи Україну на глобальних туристичних платформах, таких як World Travel Market у Лондоні, і бере участь у ініціативах ООН для підтримки та відновлення туристичної галузі[22].

На рівні області державні органи у сфері туризму представлені структурними підрозділами обласної державної (військової) адміністрації, які найчастіше функціонують у форматі департаменту чи управління культури і туризму. Наприклад, Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації виконує завдання щодо реалізації державної політики у сфері культури, туризму, охорони культурної спадщини, релігійних питань та мовної політики на території області. Основними завданнями такого управління є забезпечення реалізації державної культурної політики, розвиток туристичної галузі, збереження та охорона культурної спадщини, а також підтримка творчого потенціалу місцевих громад. Управління виконує функції організатора, координатора і виконавця заходів, спрямованих на відродження, збереження і популяризацію культурних традицій українського народу, розвиток туризму, забезпечення доступу до культурних цінностей і об'єктів історичної спадщини. До компетенції управління входить моніторинг і контроль за дотриманням законодавства у сфері культури та туризму, реалізація програм розвитку цих галузей, організація фестивалів, виставок і культурних акцій. Управління співпрацює з іншими органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, установами культури та громадськими організаціями для забезпечення належного рівня культурного життя в області. Окрему увагу приділяють збереженню пам'яток культурної спадщини та розвитку туристичних маршрутів, які сприяють популяризації регіону. Управління розробляє рекомендації щодо раціонального використання туристичних ресурсів області, координує діяльність закладів культури, організовує конкурси, грантові програми та заходи зі збереження і популяризації об'єктів культурної спадщини. Завдяки співпраці з Міністерством культури та стратегічних комунікацій України, управління забезпечує інтеграцію

загальнонаціональних культурних і туристичних ініціатив на рівні області. Будучи важливою складовою обласної адміністрації, управління відіграє ключову роль у забезпеченні доступності культурних послуг, підтримці розвитку туризму та захисту культурного надбання, що сприяє гармонійному розвитку регіону[93].

На рівні органів місцевого самоврядування, наприклад, у Гощанській селищній територіальній громаді, функціонування в сфері культури та туризму забезпечується спеціалізованим виконавчим органом – Відділом культури, спорту, молоді та туризму, який створюється як юридична особа публічного права. Цей відділ діє відповідно до положення, затвердженого рішенням селищної ради. Він підпорядковується селищній раді, виконавчому комітету ради, селищному голові, а також є підконтрольним профільним управлінням обласної державної адміністрації та відповідним міністерствам України. Основні завдання цього відділу полягають у реалізації державної політики та політики громади в сферах культури, молодіжної політики, національно-патріотичного виховання, фізичної культури, спорту та туризму. Відділ розробляє та реалізує програми і проекти, спрямовані на розвиток культури і спорту в громаді, підтримує ініціативи в галузі туризму, здійснює управління закладами культури та спорту комунальної власності громади.

У рамках своєї діяльності відділ координує проведення культурно-мистецьких, спортивних заходів, навчально-тренувальних зборів, розробляє туристичні маршрути, сприяє збереженню і розвитку місцевої культурної спадщини. Крім того, відділ забезпечує співпрацю з іншими установами, організаціями, а також сприяє залученню додаткових ресурсів через грантові програми і міжнародне співробітництво. Фінансування діяльності відділу здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету, а також інших джерел, передбачених законодавством. Відділ культури, спорту, молоді та туризму виконує важливу роль у забезпеченні доступності культурних і спортивних послуг, розвитку молодіжної політики, підтримці культурної самобутності громади та формуванні привабливого туристичного іміджу регіону[82].

Управління у сфері туризму в Україні є багаторівневою системою, яка включає національний, регіональний та місцевий рівні. Органи державної влади та місцевого самоврядування відіграють ключову роль у формуванні, координації та реалізації політики, спрямованої на розвиток туризму та популяризацію національної культури. Взаємодія між цими рівнями управління забезпечує комплексний підхід до інтеграції України у світовий культурний і туристичний простір. На національному рівні стратегічні функції виконують такі органи, як Міністерство культури та стратегічних комунікацій України (МКСК), Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ), Український культурний фонд (УКФ) та Український інститут. Їхня діяльність зосереджена на розробці державних політик, реалізації національних програм, міжнародній співпраці та забезпеченні фінансування культурних і туристичних ініціатив. Регіональний рівень представлений обласними департаментами чи управліннями культури і туризму, які реалізують державну політику з урахуванням місцевих особливостей. Вони відповідають за збереження об'єктів культурної спадщини, розвиток регіонального туризму, організацію культурних заходів, а також моніторинг і контроль за дотриманням законодавства у сфері культури. На місцевому рівні органи територіальних громад, такі як управління чи відділи культури та туризму, забезпечують безпосереднє виконання завдань у сфері культури та туризму в межах громади. Вони підтримують заклади культури, організовують культурно-масові заходи, розвивають туристичну інфраструктуру та зберігають місцеву культурну самобутність.

Таблиця 2.1. Опис органів та установ у сфері туризму і культури

Орган/Установа	Рівень управління	Опис діяльності
Міністерство культури та стратегічних комунікацій України (МКСК)	Національний	Формує і реалізує державну політику у сфері культури, інформаційної безпеки, відновлення національної пам'яті, охорони культурної спадщини. Впроваджує культурні програми, взаємодіє з міжнародними організаціями, контролює дотримання законодавства.

Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ)	Національний	Реалізує державну політику у сфері туризму, просуває туристичний бренд України, організовує маркетингові кампанії, розробляє проекти розвитку туризму, співпрацює з міжнародними партнерами.
Український культурний фонд (УКФ)	Національний	Надає фінансову підтримку культурним і мистецьким проектам, сприяє розвитку креативних індустрій, популяризує українську культуру, забезпечує прозорість у відборі і реалізації проектів.
Український інститут	Національний	Зміцнює міжнародну суб'єктність України засобами культурної дипломатії, проводить культурно-освітні заходи, популяризує українську мову та культуру за кордоном.
Управління культури і туризму обласної державної адміністрації	Регіональний (обласний рівень)	Реалізує державну політику в сфері культури і туризму на рівні області, координує заходи з охорони культурної спадщини, розробляє програми розвитку туризму, забезпечує організацію культурних і туристичних подій в регіоні.
Відділ культури, спорту, молоді та туризму громади	Місцевий (рівень ТГ)	Реалізує політику в сфері культури, спорту і туризму в межах громади, організовує культурно-масові заходи, забезпечує функціонування закладів культури і спорту, розробляє туристичні маршрути, підтримує збереження культурної спадщини громади.

Джерело: сформовано самостійно автором

Злагоджена робота всіх рівнів управління у сфері туризму створює сприятливі умови для ефективної інтеграції цих галузей у загальноекономічний розвиток країни. Чітка координація між національними, регіональними та місцевими органами влади дозволяє забезпечити багатовекторний підхід до розвитку тсалого туризму. Це сприяє новому імпульсу соціально-економічного розвитку, залученню туристів і розширенню міжнародного співробітництва. Ефективна інтеграція туризму у національну економіку дозволяє не лише зберегти та відновити культурні цінності, але й стимулювати створення нових робочих місць у пов'язаних галузях. Це включає зростання попиту на послуги у сфері гостинності, транспорту, громадського харчування, сувенірної продукції, а також розвиток креативних індустрій. Завдяки таким зусиллям громади отримують нові можливості для

соціально-економічного розвитку, підвищення якості життя мешканців, формування сталого бізнес-середовища та підвищення інвестиційної привабливості регіонів. Важливою складовою цього підходу є соціальна згуртованість, яка досягається через залучення місцевих громад до процесу розробки туристичного потенціалу локального рівня. Поєднання культурної спадщини з розвитком туризму також забезпечує стійкий економічний ефект, оскільки культурний туризм є одним із найбільш перспективних напрямків у світовій туристичній індустрії. Інвестуючи у розвиток туристичних маршрутів, інфраструктури, сервісів і маркетингових кампаній, Україна може посилити свою позицію на міжнародному ринку як привабливий туристичний напрямок, який пропонує унікальний досвід, багатство історії та сучасні можливості для подорожей.

2.2 Роль інноваційно-інвестиційних програм для розвитку сучасного туристичного потенціалу

Роль інноваційно-інвестиційних програм у розвитку сучасного туристичного ресурсу глибока і багатогранна. Ці програми виступають каталізаторами для збереження, модернізації та використання історичних активів для створення стійких туристичних продуктів. Їх реалізація сприяє регіональному економічному зростанню шляхом інтеграції культурних цінностей у туристичну економіку. Інноваційно-інвестиційні програми дозволяють впроваджувати сучасні технології та системи управління у сфері туризму та виявляти новий потенціал й перспективу. Використовуючи передові методи збереження, екскурсії віртуальною реальністю та інтерактивні виставки, історичні місця стають більш доступними та привабливими для ширшої аудиторії. Ці програми також сприяють відновленню та адаптивному повторному використанню об'єктів спадщини, перетворюючи їх на функціональні простори, такі як музеї, готелі чи культурні центри, які приваблюють туристів, зберігаючи свою історичну сутність. Завдяки цільовим інвестиціям у цифрові

платформи та міжнародне партнерство регіони можуть позиціонувати себе як унікальні напрямки на глобальній туристичній карті[41].

Такий підхід не лише приваблює іноземних відвідувачів, але й стимулює внутрішній туризм шляхом підвищення обізнаності та доступності. Економічні вигоди, отримані від цих програм, значні. Вони створюють можливості для працевлаштування в туризмі та суміжних галузях, таких як готельний бізнес, транспорт та роздрібна торгівля. Крім того, отримані доходи сприяють місцевій та національній економіці, сприяючи циклу реінвестицій у культурні та інфраструктурні проєкти. З точки зору сталого розвитку, інноваційно-інвестиційні програми сприяють відповідальному туризму. Впроваджуючи екологічно чисті практики та забезпечуючи відповідність туристичної діяльності потребам збереження об'єктів спадщини, ці програми забезпечують баланс між економічним розвитком та збереженням культури. У контексті історико-культурної спадщини як сучасного туристичного ресурсу інтеграція інновацій та інвестицій має важливе значення. Він забезпечує фінансову та технологічну основу, необхідну для адаптації об'єктів спадщини до сучасних туристичних вимог, забезпечуючи при цьому їхню автентичність та культурне значення. Роль інноваційно-інвестиційних програм у розвитку сучасного туристичного ресурсу лежить на перетині збереження спадщини, сприяння економічному зростанню та посилення культурної ідентичності. Ці програми є ключовими для перетворення об'єктів спадщини на динамічні атракціони, здатні залучити сучасну аудиторію, зберігаючи при цьому свою автентичність.

Інноваційні підходи, такі як діджиталізація та інтеграція розумних технологій, переосмислили досвід відвідувачів. Віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR) дозволяють туристам зануритися в історичні наративи місць, оживляючи минуле. Такі технології не лише приваблюють молоду, технічно підковану аудиторію, але й розширюють доступність для людей, які не мають змоги відвідати сайт особисто. Інвестиції в об'єкти спадщини стимулюють місцеву

економіку, створюючи робочі місця у сфері будівництва, гостинності та туристичних послуг. Наприклад, у відновленні культурних пам'яток часто беруть участь місцеві майстри та пропагуються традиційні навички, забезпечуючи їх передачу майбутнім поколінням. Крім того, покращена інфраструктура навколо об'єктів спадщини, що фінансується за рахунок інвестиційних програм, приносить користь як туристам, так і місцевим громадам, покращуючи сполучення та зручності. З економічної точки зору, об'єкти спадщини, підтримані інноваційно-інвестиційними ініціативами, сприяють регіональній та національній економіці. Вони отримують дохід за рахунок вступних внесків, продажу товарів та партнерства з приватними підприємствами. Перетворення прилеглих територій на культурні райони ще більше посилює їх економічний ефект, заохочуючи більш тривале перебування та збільшуючи витрати туристів. Екологічна стійкість є ще одним важливим виміром. Багато програм наголошують на екологічно чистих практиках, таких як використання відновлюваних джерел енергії для роботи на об'єктах або впровадження систем управління відходами. Надаючи пріоритет збереженню навколишнього середовища, ці ініціативи гарантують, що туризм спадщини не ставить під загрозу природні ландшафти, які часто доповнюють культурні об'єкти. У соціальному плані ці програми розширюють можливості місцевих громад, залучаючи їх до управління спадщиною та туристичної діяльності. Освітні ініціативи, пов'язані з цими програмами, підвищують обізнаність про важливість збереження спадщини, пропагуючи культуру поваги та відповідальності як серед мешканців, так і серед гостей міста. В Україні інноваційно-інвестиційні програми продемонстрували значний потенціал у розкритті економічної та культурної цінності історичних місць. Поєднуючи сучасні технології з традиційними підходами, ці програми позиціонують спадщину як ключовий драйвер сталого туризму та регіонального розвитку[34, с.32; 95, с.19].

Роль інноваційно-інвестиційних програм у розвитку сучасного туристичного ресурсу продовжує залишатися стратегічним аспектом. У контексті цифрової

економіки такі програми дають змогу створювати інноваційні туристичні продукти, які інтегрують передові технології. Тури віртуальною реальністю, реконструкції доповненої реальності та цифрові платформи для сторітелінгу не лише роблять спадщину доступною, але й дозволяють відвідувачам взаємодіяти з історією безпрецедентними способами. Ці технології долають розрив між минулим і сучасними потребами туризму, забезпечуючи конкурентну перевагу для об'єктів спадщини на світовій арені. Інвестиції в інфраструктуру навколо історичних місць посилюють їхню роль як туристичних центрів. Добре розвинене транспортне сполучення, центри для відвідувачів та екологічно чисті помешкання приваблюють більше відвідувачів і забезпечують більш тривале перебування. Ці покращення також приносять користь місцевому населенню, покращуючи його доступ до послуг та створюючи можливості для працевлаштування у сфері гостинності, культури та послуг. Наприклад, розвиток сільського туризму навколо історичних пам'яток довів свою ефективність у відродженні громад, пропонуючи нові можливості працевлаштування при збереженні місцевих традицій[7].

Музейні установи та інші культурні організації відіграють вирішальну роль у цих програмах, виступаючи розпорядниками спадщини, впроваджуючи інновації. Включення музеїв у ширші туристичні стратегії дозволяє диверсифікувати їхні ролі. Вони стають центрами освіти, творчості та культурної дипломатії. Оцифрування музейних колекцій та використання цифрових платформ забезпечують ширший доступ громадськості до культурних цінностей, роблячи їх більш інклюзивними та привабливими. Комерціалізація культурної спадщини за допомогою добре організованих програм вносить економічну стійкість у її збереження. Потоки доходів, такі як продаж квитків, екскурсії, цифровий контент і ліцензування культурних торгових марок, забезпечують фінансові ресурси, необхідні для постійного обслуговування та розвитку. Інноваційно-інвестиційні програми також сприяють культурному обміну та взаєморозумінню. Пропагуючи туризм спадщини, вони сприяють глобальним дискусіям про культурну

ідентичність, історію та спільні людські цінності. Ці обміни мають вирішальне значення в глобалізованому світі, де культурна спадщина слугує як мостом, так і сховищем колективної пам'яті. Ефективність цих програм залежить від їх інклюзивності та відповідності більш широким цілям сталого розвитку. Баланс між економічним зростанням і збереженням культури та екологічною стійкістю гарантує, що культурна спадщина залишатиметься яскравим і життєздатним ресурсом для майбутніх поколінь.

Інноваційно-інвестиційні програми перетворюють культурні об'єкти на дієві інструменти розвитку туризму та економіки. Особливо важливим є залучення приватних інвестицій, які стимулюють відновлення культурних пам'яток. Згідно зі звітом ЮНЕСКО, спостерігається значний розрив у фінансуванні культурної спадщини між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Так, витрати на душу населення у розвинених країнах становлять у середньому 89,1 долара США, тоді як у країнах, що розвиваються, цей показник сягає лише 12,1 долара. Такий дисбаланс вказує на необхідність залучення приватного капіталу для подолання фінансових обмежень. В Україні приватні інвестиції відіграють дедалі більшу роль у відновленні культурної спадщини. Вони допомагають адаптувати історичні об'єкти до сучасних потреб, зберігаючи їхню автентичність. Наприклад, реставрація архітектурних пам'яток з приватним фінансуванням часто перетворює їх на музеї, культурні центри або готелі, що робить їх привабливими для туристів та економічно вигідними для громади. Водночас частка приватного фінансування в загальному обсязі інвестицій у культурну спадщину залишається низькою. Для України актуальними є заходи, які можуть збільшити зацікавленість бізнесу у фінансуванні культурної спадщини. Зокрема, впровадження податкових пільг, спрощення адміністративних процедур та розвиток державно-приватного партнерства. Наприклад, зменшення податку на прибуток для інвесторів, які фінансують реставрацію пам'яток, або створення єдиного вікна для узгодження проєктів реставрації значно полегшили б залучення коштів[52].

Використання сучасних цифрових технологій є ще одним важливим інструментом. Розробка онлайн-платформ із каталогами об'єктів, які потребують інвестицій, та організація інвестиційних форумів можуть допомогти зацікавити потенційних інвесторів. Прозорість і громадський контроль через публічну звітність та створення наглядових рад також сприятимуть підвищенню довіри до таких проєктів. Актуальність таких заходів особливо гостро відчувається у контексті війни в Україні. Інноваційно-інвестиційні програми, об'єднуючи зусилля держави, бізнесу та громадськості, здатні перетворити культурну спадщину на потужний ресурс для розвитку туризму та місцевої економіки[52].

Інноваційно-інвестиційні програми, які реалізує Український культурний фонд (УКФ), є яскравим прикладом інтеграції культурної спадщини в сучасний туристичний контекст. Історико-культурна спадщина не лише зберігається, але й отримує нове життя через сучасні технології та креативні підходи. Згідно з реєстром програми «Інноваційний культурний продукт», численні проєкти орієнтовані на популяризацію спадщини через цифровізацію та інтерактивність. Наприклад, проєкт «Інтерактивна просторово-часова 3D модель міста Хмельницького» використовує 3D-технології для створення віртуального простору, який дозволяє зануритись у минуле міста, сприяючи розвитку локального туризму. Аналогічно, ініціатива «ТРАХТЕМИРІВ-DIGITAL» передбачає оцифрування історичних матеріалів, що робить їх доступними для глобальної аудиторії. Одним із важливих аспектів цих програм є впровадження сучасних форматів культурної репрезентації. Наприклад, створення мультимедійної вистави-перформансу або віртуальних турів відкриває нові перспективи для залучення молодшої аудиторії та інтеграції спадщини у світовий культурний простір. Статистичні дані свідчать про значне збільшення інтересу до проєктів культурної спадщини в Україні. За даними УКФ, у 2024 році було профінансовано понад 20 проєктів у сфері збереження та інноваційної адаптації спадщини, що залучило понад 10 мільйонів гривень інвестицій, включно з приватними внесками. Наприклад, проєкт «Віртуальний музей «Іван Франко у

Києві» став важливим кроком у популяризації української культури через цифрові платформи. У глобальному контексті значення приватних інвестицій зростає. В Україні середній рівень приватного фінансування на душу населення є низьким, що підкреслює необхідність посилення державно-приватного партнерства. Отож, інноваційно-інвестиційні програми стають ключовим механізмом у трансформації історико-культурної спадщини в потужний туристичний ресурс. Вони забезпечують збереження історії, розвиток місцевих громад та формування позитивного іміджу України як культурно багатой країни зі своїм власним туристичним потенціалом [92].

Місце інноваційно-інвестиційних програм у розвитку сучасного туристичного ресурсу є визначальною для збереження інтеграції культурних активів у сучасну економіку. Ці програми не лише захищають культурну спадщину від руйнування, але й надають їй нове значення у контексті сучасного суспільства. Інноваційний підхід дозволяє адаптувати об'єкти спадщини до потреб сучасних відвідувачів за допомогою цифрових технологій, таких як віртуальна реальність, інтерактивні платформи та 3D-реконструкції. Такі інструменти збільшують доступність історичних місць, роблять їх привабливішими для молодшої аудиторії та сприяють популяризації культурної спадщини на глобальному рівні. Інвестиційний компонент програм, включаючи залучення приватного капіталу, стає невід'ємною частиною їхньої реалізації. Приватні інвестиції компенсують обмежені державні ресурси, забезпечуючи фінансування відновлення культурних об'єктів, створення сучасної інфраструктури та стимулювання локальної економіки й туристичного потенціалу маленьких міст й сіл. Наприклад, в Україні проекти, підтримані Українським культурним фондом, демонструють значний вплив на популяризацію культурних об'єктів та розвиток туризму.

Економічний ефект від інноваційно-інвестиційних програм виражається у створенні нових робочих місць, підвищенні привабливості регіонів для туристів, збільшенні доходів від туризму та зміцненні економіки регіонів. Важливо, що ці

програми також сприяють розвитку екологічно стійкого туризму, що відповідає вимогам збереження природного середовища. Соціально-культурний ефект програм виявляється через залучення місцевих громад до управління та використання об'єктів спадщини, що посилює почуття відповідальності за їхнє збереження. У підсумку, інноваційно-інвестиційні програми є ключовим інструментом сталого розвитку туризму, спрямованим на адаптацію до потреб сучасного суспільства та інтеграцію в глобальний туристичний простір. Це дозволяє не лише зберегти культурну спадщину для майбутніх поколінь, але й зробити її потужним ресурсом для соціально-економічного розвитку.

2.3 Можливості й виклики розвитку туристичного потенціалу

Розвиток туристичних ресурсів пов'язаний з цілим спектром можливостей і викликів. Можливості включають використання природної та культурної спадщини для сприяння сталому економічному зростанню, посиленню регіонального розвитку та заохоченню міжнародного співробітництва. Наприклад, багаті культурні та історичні цінності України можуть бути використані для залучення туристів з усього світу, демонструючи її унікальні об'єкти спадщини, такі як стародавнє місто Херсонес та Печерська лавра в Києві, які визнані об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Однак залишаються проблеми із забезпеченням того, щоб зростання туризму узгоджувалося зі збереженням культурної та природної спадщини. Такі проблеми, як недостатня державна політика, недостатнє фінансування природоохоронних заходів та відсутність інфраструктури для підтримки сталого туризму, створюють значні перешкоди. Наприклад, у статті наголошується на критичній необхідності систематичного моніторингу та управління об'єктами спадщини для запобігання деградації внаслідок як природних, так і антропогенних факторів. Більше того, відсутність інтегрованих баз даних та сучасних технологічних інструментів гальмує ефективне просування та управління цими ресурсами. Важливе значення мають такі ініціативи, як розробка

єдиної інформаційної системи для об'єктів культурної спадщини та сприяння регіональним стратегіям інтеграції туризму зі збереженням культури[8, с. 53].

Розвиток туристичних ресурсів тісно пов'язаний з ефективним збереженням та використанням культурної спадщини, оскільки він слугує засобом збереження національної ідентичності. Можливості для зростання в цьому секторі полягають у багатих архітектурних, історичних та природних ландшафтах, присутніх на території України. Такі ініціативи, як оцифрування культурних цінностей та створення модернізованої туристичної інфраструктури, ще більше підвищують доступність та взаємодію з об'єктами спадщини, сприяючи підвищенню економічної активності та міжнародному визнанню. Однак залишаються проблеми з балансуванням між розвитком туризму та збереженням природи. Відсутність комплексних механізмів фінансування відновлення та відсутність надійного законодавства для запобігання деградації культурних ландшафтів є актуальними проблемами. Більше того, інтеграція сучасних технологій у зусилля зі збереження спадщини, таких як створення віртуальних реконструкцій та цифрових баз даних, вимагає інвестицій та співпраці між урядовими, приватними та міжнародними органами. Зусилля, спрямовані на узгодження з міжнародними природоохоронними практиками, що видно на прикладі дотримання Україною конвенцій ЮНЕСКО, підкреслюють необхідність стратегічних рамок. До них належать державно-приватне партнерство для забезпечення сталого фінансування, освітні програми для сприяння залученню громади та чіткі нормативні акти для гармонізації збереження спадщини з міським розвитком. Вирішення цих проблем гарантує, що туризм не тільки розвиватиметься, але й слугуватиме інструментом для збереження культурної ідентичності, пропонуючи сталий шлях вперед для сектору[13].

Розвиток туристичного ресурсу в Україні є надзвичайно перспективним напрямом, що базується на багатій історико-культурній спадщині країни. Україна має значні можливості для створення туристичної індустрії. Унікальні об'єкти, такі як історико-культурний заповідник «Тустань» або нематеріальні культурні

цінності, включно з народними ремеслами, фольклором та обрядами, мають значний потенціал для приваблення як внутрішніх, так і міжнародних туристів. Крім того, використання сучасних технологій, зокрема цифровізації та віртуальних турів, дозволяє інтегрувати традиційні цінності в сучасний глобалізований простір. Однак, розвиток туристичних ресурсів стикається з численними викликами. Зокрема, російсько-українська війна призвела до руйнування багатьох пам'яток культури та історії, що значно ускладнює їхнє збереження. Також брак фінансування, відсутність чіткої державної стратегії та недосконале законодавче регулювання у сфері збереження спадщини ще більше ускладнюють реалізацію туристичних проєктів. Ще однією важливою складовою розвитку туристичного ресурсу є співпраця на міжнародному рівні, а саме: участь у міжнародних туристичних проєктах та залучення іноземних інвесторів можуть сприяти ефективнішій промоції туристичної дестинації України на світовій арені. Наприклад, проєкти цифровізації історичних пам'яток, як це зроблено у рамках ініціативи «Викрадена спадщина», дозволяють активно представляти українську культуру на міжнародному рівні. Загалом, розвиток туристичного ресурсу в Україні можливий лише за умов комплексного підходу. Туризм може стати потужним інструментом у боротьбі з історичними наративами, що нав'язуються агресором[88,с. 149].

Можливості й виклики розвитку туристичних ресурсів в Україні мають вагомий вплив на формування економічного, культурного та соціального потенціалу держави. Основні можливості ґрунтуються на багатій історико-культурній спадщині, природних багатствах і унікальній географії, що дозволяють створювати привабливі туристичні продукти для внутрішнього та міжнародного ринків. До прикладу, Чернігівщина, яка зберегла значну частину пам'яток до монгольського періоду, включає об'єкти, що мають світове значення, як-от Спасо-Преображенський собор чи Антонієві печери. Разом із цим, виклики, що постають перед галуззю, є надзвичайно серйозними. Військова агресія значно ускладнює

процеси збереження культурної спадщини, оскільки об'єкти нерідко стають цілями для руйнування. Крім того, гостро відчувається брак фінансування та державної підтримки, що призводить до деградації історичних пам'яток, багатьом із яких загрожує знищення. Відсутність сучасних технологій моніторингу, реставрації й популяризації обмежує доступ туристів і зменшує конкурентоспроможність України на світовому туристичному ринку. Розвиток туристичного ресурсу вимагає інтегрованого підходу, який враховує міжнародний досвід і залучення до процесу всіх зацікавлених сторін, включно з місцевими громадами. Проектний підхід до збереження культурної спадщини, що передбачає комплексний аналіз проблеми, розробку оптимальних рішень, планування бюджету та контроль реалізації, має значний потенціал для підвищення ефективності цієї роботи. Успішні приклади співпраці місцевих органів влади, громадських організацій та міжнародних інституцій, таких як ЮНЕСКО, свідчать про можливість досягнення значних результатів за умов чіткої координації та стратегічного планування.

Однією з головних можливостей є інтеграція міжнародного досвіду у популяризацію туризму. У навчальних і наукових джерелах, таких як посібник «Європейський досвід популяризації культурного туризму», виділяється важливість цифровізації об'єктів спадщини, створення інтерактивних маршрутів і просування через сучасні медіа. Зокрема, приклади країн ЄС, де цифрові платформи, як-от Europeana, сприяють доступності культурної спадщини, можуть стати орієнтиром для українських проєктів.

Водночас виклики для розвитку туристичних ресурсів залишаються вагомими. Зокрема, військові дії спричинили значні руйнування культурних об'єктів, що потребує величезних ресурсів на реставрацію. Брак фінансування й неефективне управління на місцевому рівні часто уповільнюють реалізацію стратегічних ініціатив. Крім того, недостатній рівень правового регулювання в питаннях охорони спадщини та її інтеграції у туристичну сферу заважає сталому розвитку. Серед важливих кроків для подолання цих викликів є впровадження

комплексних програм, які поєднують маркетингові стратегії з планами збереження спадщини. Посібник «Економіка спадщини: посібник для малих громад» наголошує на значенні локального управління спадщиною та її активного використання як ресурсу для розвитку малих громад. Він закликає громади створювати на основі об'єктів спадщини туристичні продукти, що стимулюють місцеву економіку. Розвиток туристичних ресурсів в Україні має базуватися на гармонійному поєднанні традиційних цінностей та сучасних інновацій. Використання міжнародного досвіду, підтримка локальних ініціатив і посилення державної політики у цій сфері можуть забезпечити успішну інтеграцію культурної спадщини в туристичну індустрію та сприяти зміцненню економіки, збереженню національної ідентичності та міжнародного іміджу України [36].

Умови війни в Україні створюють серйозні виклики для розвитку туристичного потенціалу. Основними проблемами є значні пошкодження об'єктів культурної інфраструктури через військові дії. Системними викликами є також розграбування та привласнення культурних цінностей на окупованих територіях. Наприклад, у Маріупольському музеї окупанти вивезли тисячі унікальних експонатів, включаючи колекцію скіфського золота. Аналогічні випадки відбулися у Мелітополі та Херсоні. Ці дії не лише суперечать міжнародному праву, але й підривають національну ідентичність України. Одним із ключових завдань у таких умовах є евакуація об'єктів культурної спадщини. Деякі музеї вживають самостійних заходів для захисту цінностей, зокрема переміщують колекції у безпечніші регіони. Однак, ці заходи часто стикаються з логістичними труднощами та браком ресурсів. Крім того, важливу роль відіграють міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, які підтримують моніторинг ситуації та фіксують порушення. Не менш важливим аспектом є документування та інвентаризація культурної спадщини. Детальна фіксація дозволяє у разі втрат відтворити об'єкти та слугувати доказовою базою для міжнародного правосуддя. Розробка стратегій, спрямованих на протидію незаконній торгівлі артефактами, також є важливим кроком для

захисту спадщини. Тому збереження спадщини у цих умовах потребує інтеграції зусиль місцевих громад, державних органів, міжнародних партнерів та наукової спільноти. Для захисту культурної спадщини в умовах війни необхідні як оперативні дії (евакуація, захист, моніторинг), так і довгострокові стратегії, спрямовані на відновлення пошкоджених об'єктів, створення міжнародного тиску на агресора та посилення правового захисту культурної спадщини. Ці заходи сприятимуть не лише збереженню культурних цінностей, але й підтриманню національної ідентичності та спадщини [10, с.176].

Розвиток туристичного ресурсу в Україні супроводжується як значними можливостями, так і численними викликами. Війна, що триває, створює серйозні перешкоди для збереження культурної спадщини, яка нерідко стає мішенню для обстрілів, вандалізму та незаконного вивезення. Знищення історичних пам'яток і руйнування інфраструктури не тільки ускладнюють їхню фізичну охорону, але й підривають національну ідентичність та історичну пам'ять. Це впливає на міжнародний імідж України та обмежує потенціал туристичної галузі.

Таблиця 2.2. Виклики у розвитку туристичних ресурсів

Аспект	Опис	Наслідки
Військові дії	Руйнування музеїв, пам'яток, архітектурних об'єктів через обстріли	Втрата культурних об'єктів, погіршення міжнародного іміджу України
Брак фінансування	Недостатнє фінансування для реставрації та охорони культурних об'єктів	Неможливість виконати повну реставрацію пошкоджених об'єктів
Руйнування культурної спадщини	Фізичне пошкодження історичних пам'яток і культурних установ	Зниження туристичної привабливості регіонів, втрата історичних знань
Відсутність законодавчої бази	Відсутність ефективних законодавчих норм для збереження спадщини	Ускладнення міжнародної співпраці, порушення правових норм
Незаконна торгівля артефактами	Розкрадання та нелегальний продаж культурних цінностей на окупованих територіях	Зменшення культурного надбання, підриг національної ідентичності

Відсутність інтегрованих технологій	Слабка цифровізація, брак інформаційних систем для обліку об'єктів	Гальмування інтеграції сучасних інструментів управління спадщиною
Нестача експертів і фахівців	Мало фахівців зі збереження спадщини, цифровізації, охорони	Неефективна реалізація проєктів з охорони спадщини

Джерело: сформовано самостійно автором

Недостатнє фінансування також є однією з ключових проблем. Бюджети, що виділяються на реставрацію, охорону й популяризацію культурної спадщини, є вкрай недостатніми. Міжнародне співробітництво з організаціями, такими як ЮНЕСКО, Європейський Союз та міжнародні фонди, відкриває доступ до фінансової підтримки, передових практик і досвіду. Розвиток туристичної інфраструктури, включаючи транспорт, сучасні інформаційні системи та промоцію регіонів, підвищує привабливість України як туристичного напрямку. Особливе значення має залучення місцевих громад до процесу охорони й популяризації спадщини. Локальні ініціативи, спрямовані на збереження менш відомих об'єктів і розвиток сільського туризму, можуть стати важливим чинником економічного зростання в регіонах.

Таблиця 2.3. Можливості розвитку туристичних ресурсів

Аспект	Опис	Очікувані вигоди
Оцифрування культурної спадщини	Створення 3D-моделей, віртуальних турів, баз даних об'єктів	Популяризація спадщини, залучення цифрових туристів
Міжнародне співробітництво	Залучення грантів, проєктів від ЮНЕСКО, ЄС, міжнародних фондів	Фінансова підтримка, розширення міжнародної взаємодії
Розвиток туристичної інфраструктури	Розбудова сучасних транспортних, інформаційних, туристичних мереж	Зростання туризму, економічного зростання, зручність подорожей
Залучення громади	Активна участь місцевих жителів у промоції та захисті спадщини	Підвищення рівня збереження через локальну активність

Освітні програми	Поширення знань серед молоді про значення культурної спадщини	Формування обізнаного та відповідального суспільства
Інноваційні технології	Використання AR/VR для інтерактивного досвіду культурного туризму	Покращення туристичного досвіду, збільшення інтересу до спадщини
Регіональні ініціативи	Розвиток локальних ініціатив у менш популярних регіонах	Залучення туристів до менш популярних місць, розвиток регіонів

Джерело: сформовано самостійно автором

Розвиток туризму в Україні вимагає комплексного підходу, що враховує сучасні виклики, зокрема наслідки війни, і водночас використовує значний потенціал для покращення туристичної галузі. Основні стратегічні напрями розвитку туризму мають бути спрямовані на інфраструктурний розвиток, цифровізацію, маркетингові інновації, освітні ініціативи, міжнародну співпрацю, охорону культурної спадщини та стимулювання регіонального туризму. Однією з ключових стратегій є розбудова туристичної інфраструктури, яка включає покращення транспортних шляхів, створення нових маршрутів до туристичних об'єктів та розвиток готельного сектору. Інвестиції у створення туристичних кластерів, які об'єднують об'єкти спадщини, місцевий бізнес і громадські ініціативи, забезпечать повний цикл послуг для туристів, що сприятиме економічному зростанню регіонів. Цифровізація є ще одним важливим напрямом. Використання сучасних технологій, таких як створення 3D-моделей, віртуальних турів та інтерактивних платформ, дозволить популяризувати українську спадщину серед цифрових туристів. Розробка мобільних застосунків, які надають інформацію про маршрути, пам'ятки, готелі та ресторани, підвищить зручність для туристів. Інтеграція технологій доповненої та віртуальної реальності забезпечить унікальний досвід взаємодії з культурними та історичними об'єктами.

Важливим аспектом є маркетингові стратегії. Україна потребує створення єдиного впізнаваного бренду, який підкреслює унікальність її культурної та природної спадщини. Це включає участь у міжнародних туристичних виставках,

співпрацю з популярними туристичними платформами для просування локальних об'єктів. Освіта та підвищення кваліфікації фахівців у сфері туризму також є критично важливими. Необхідно створювати програми для підготовки спеціалістів у сфері управління туризмом, реставрації, цифровізації та популяризації спадщини. Міжнародне співробітництво є важливим для залучення фінансування, обміну досвідом та інтеграції України в глобальну туристичну мережу. Співпраця з ЮНЕСКО, Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями сприятиме реалізації проєктів із відновлення пам'яток та створення спільних туристичних маршрутів. Залучення інвесторів дозволить підтримати фінансування великих проєктів, спрямованих на модернізацію туристичної інфраструктури. Особливої уваги потребує охорона культурної спадщини. Необхідно впровадити систематичний моніторинг стану пам'яток, використовуючи сучасні технології. Евакуація цінностей із зон конфлікту, розробка системи зберігання культурних об'єктів є важливими кроками для захисту культурних цінностей. Документування та інвентаризація пам'яток дозволять зберегти унікальні об'єкти та слугуватимуть основою для їхньої популяризації.

Стимулювання регіонального туризму через розробку локальних маршрутів, підтримку сільського туризму та розвиток малих громад сприятиме економічному зростанню регіонів. Локальні ініціативи, такі як створення етнографічних музеїв, організація гастрономічних фестивалів, дозволять розкрити потенціал менше популярних регіонів. Це допоможе створити робочі місця, залучити інвестиції та сприяти соціально-економічному розвитку громад. Комплексні стратегії, що поєднують інфраструктурний розвиток, інновації, міжнародне співробітництво, маркетинг та освітні ініціативи, сприятимуть покращенню туристичної сфери в Україні. Реалізація цих підходів забезпечить не лише економічне зростання, але й збереження національної спадщини, підвищення міжнародного іміджу країни та формування відповідального ставлення до культурних цінностей серед громадян.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.

3.1 Трансформаційна роль політичних інституцій у процесі регулювання туристичного потенціалу України.

Трансформаційна роль політичних інституцій у процесі регулювання туристичного потенціалу України полягає в тому, що ці інституції мають значний вплив на розвиток туристичної галузі, створюючи умови для її сталого зростання, залучення інвестицій і розширення внутрішнього і міжнародного туризму. В Україні, з моменту проголошення незалежності, політичні інституції активно займаються формуванням та реалізацією політики в сфері туризму, що допомагає регулювати та максимально ефективно використовувати туристичний потенціал країни.

Балан С.В. у своїй дослідницькій статті зауважує, що «запорукою та запобіжником від популізму на державному рівні виступають самодостатні політичні інститути, які здатні протистояти мінливим політичним настроям і дотримуватися довготривалої стратегії розвитку певної галузі», в даному випадку галузі культури та туризму. Автор статті також вказує, що політичні інститути встановлюють правила та норми, що регулюють політичну поведінку, процеси прийняття рішень і розподіл влади. У демократичному контексті – вони відображатимуть волю народу, функціонуватимуть в інтересах суспільства та сприятимуть інклюзивному та підзвітному врядуванню. Забезпечують сталість системи і знижують важливість особистісного фактору [15, с. 188].

Демократичні політичні інститути слугують підвищенню рівня прозорості та підзвітності державної влади. А сама вже підзвітність, у свою чергу, виступає механізмом забезпечення відповідальності посадових осіб органів влади за свої дії та рішення тих.

Ханстантинов В.О. у своєму дослідженні наголошує, що політична сфера – це соціальний простір, що утворюється сукупністю організованих дій і взаємин людей. Власне, однією з форм такої організації і виступають політичні інститути. Це стабільні форми діяльності реальних суб'єктів політики, що склалися в процесі історичного розвитку [96].

Передумовою їх виникнення є поява соціальних, різних за своєю спрямованістю спільнот, які потребують структуризації та управління. Політичні інститути покликані виражати специфічні політичні інтереси тих чи інших соціальних груп, а також регулювати конфронтацію тих інтересів, які не збігаються [96].

Державні інституції та туристичний потенціал є важливими елементами будь-якої нації, адже вони мають значний вплив на економічний, соціальний та культурний розвиток країни. Зокрема:

- Економічний розвиток: туризм є одним із найбільших джерел доходів для багатьох країн, сприяючи створенню робочих місць, розвитку інфраструктури та залученню інвестицій. Державні інституції, які регулюють туристичну діяльність, можуть створити сприятливі умови для розвитку цієї галузі, забезпечуючи стабільне економічне зростання та покращення рівня життя громадян.

- Культурний обмін та міжнародна репутація: туризм сприяє культурному обміну між країнами, допомагаючи зміцнити міжнародні відносини. Державні інституції відіграють ключову роль у формуванні та просуванні національної ідентичності та культурної спадщини. За допомогою туристичного потенціалу країна може підвищити свою міжнародну репутацію, залучати більше іноземних туристів, інвесторів і партнерів.

- Збереження природних і культурних ресурсів: туризм стимулює розвиток та збереження природних, культурних та історичних пам'яток, що є частиною туристичного потенціалу країни. Державні органи контролюють використання цих ресурсів, забезпечуючи їх охорону і сталий розвиток.

- Створення робочих місць: туристична індустрія безпосередньо сприяє створенню робочих місць у різних секторах — від обслуговування до транспорту і розвитку інфраструктури. Вплив державних інституцій на цю сферу допомагає забезпечити належні умови для професійного розвитку і підвищення кваліфікації робочої сили.

- Розвиток регіонів: за допомогою туристичного потенціалу державні інституції можуть стимулювати розвиток віддалених регіонів, які мають туристичні ресурси. Це сприяє рівномірному економічному розвитку, покращенню соціальних умов у таких регіонах та зменшенню міграції в великі міста.

- Підвищення конкурентоспроможності: туризм допомагає підвищити конкурентоспроможність країни на глобальному ринку, адже країни з потужним туристичним потенціалом здатні залучати туристів, створюючи нові можливості для економічного зростання та міжнародного співробітництва.

На сьогодні культурна політика визначила своє конкретне призначення, практику та способи організації, відповідно до національних політик та інституцій. Відповідне значення галузі культури й туризму загалом, поліцентрична або централізована організація управління культурою й туризмом, соціальний розподіл вподобань та участі в культурному й туристичному секторах є складовими еволюційних факторів, які формують специфічну національну культурну політику[3].

Саме трансформація політичних інституцій в Україні є складним та багатограним процесом, що триває іще з 1990-их рр. (вірогідно, із здобуттям незалежності), зокрема у сфері культури та туризму. На сьогоднішній день процес трансформації залишається суперечливим, бо: існують проблеми з політичною поляризацією, популізмом та відсутністю ефективного діалогу між політичними силами. Не дивлячись на різні виклики й проблеми паралельно із цими процесами, розвивається громадянське суспільство, яке активно впливає на політичні процеси, зокрема активізується у сфері культурно-соціальній.

Та все ж становище, в якому багато років перебував український туризм (починаючи із 1991 року і по 2022 рік), не можна вважати задовільним з будь-якого погляду. Є лише окремі позитивні та обнадійливі явища, що лише підкреслюють критичний стан загальної картини. Така ситуація має об'єктивні причини економічного порядку. Багато в ній залежить і від суб'єктивних чинників, таких як відсутність доброї волі, байдужість, інертність і провінційність мислення, відданість застарілим концепціям (які іще тягнуться із радянської доби), насамперед у тих, хто за своїм статусом має приймати політичні й адміністративні рішення у сфері культури й туризму.

Після здобуття незалежності Україна переживала економічну кризу, гіперінфляцію, зниження виробничих потужностей і загальний спад економіки. Це мало негативний вплив на туристичну індустрію, оскільки обмежені ресурси не дозволяли значно інвестувати в розвиток туризму. Відсутність належного фінансування на розвиток інфраструктури і рекламні кампанії, а також високі податки і відсутність стимулів для бізнесу утримували український туризм у стані стагнації.

Інфраструктура для туризму, включаючи готелі, транспорт, об'єкти культурної спадщини, була в поганому стані. Низький рівень обслуговування і застаріла інфраструктура не відповідали міжнародним стандартам. На багатьох туристичних напрямках не було належної рекламної підтримки, і країна не змогла повністю реалізувати свій туристичний потенціал через недосконале транспортне забезпечення та відсутність комфортних умов для іноземних туристів.

Протягом 1990-х років і на початку 2000-х рр. в Україні не було чіткої та стабільної державної політики в сфері туризму. Це призводило до відсутності стратегічного планування розвитку галузі, зокрема в питаннях регулювання туристичних потоків, розвитку інфраструктури, захисту прав туристів.

Лише в середині 2000-х років в Україні почали створюватися певні структури, які займалися регулюванням цієї галузі, однак проблеми все ще залишалися актуальними.

В перші роки незалежності України кількість іноземних туристів була значно обмеженою через політичну та економічну нестабільність, а також через відсутність визнаних брендів туристичних напрямків. Крім того, імідж України на міжнародній арені був негативно вплинутий відсутністю інвестицій в інфраструктуру та недостатньо активним просуванням країни на глобальному туристичному ринку.

З 2014 року ситуація змінилася через анексію Криму Росією та початок військових дій на сході України. Це суттєво вплинуло на туристичну привабливість країни, зокрема через погіршення безпекової ситуації. Україна втратила важливий туристичний регіон — Крим, який був популярним напрямком для відпочинку як для внутрішніх, так і для міжнародних туристів.

Водночас, з розвитком внутрішнього туризму українці почали активно подорожувати по країні, відкриваючи для себе нові напрямки — Карпати, Чернівці, Львів, Одеса, Київ та інші регіони.

У останні роки внутрішній туризм став важливою складовою галузі, особливо в умовах кризових ситуацій та обмежень на виїзний туризм.

Після 2015 року, ситуація в сфері туризму почала поступово покращуватися завдяки активнішій державній підтримці, створенню туристичних кластерів, розвитку нових туристичних маршрутів та залученню інвестицій. Розвиток нових туристичних напрямків, таких як екологічний туризм, агротуризм, розвиток культури гостинності, а також просування України на міжнародних туристичних ринках допомогли значно покращити імідж країни.

Проте, виклики з безпекою, відсутність стабільної політичної ситуації в деяких регіонах та необхідність модернізації інфраструктури залишаються основними перешкодами для швидкого розвитку.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році кількість потенційних і фактичних уражень пам'яток культурної спадщини значно зросла. Ці події уражають подальший туристичний потенціал України, адже об'єкти спадщини взаємопов'язані із відвідуваністю туристів, які хочуть отримати насолоду, емоції та пам'ять про споглядання на певні туристичні об'єкти.

Першочергово, відбувались ряд превентивних заходів щодо збереження та охорони пам'яток, що діють і по сьогоднішній день. Адже саме збереження й відповідний догляд за пам'ятками теж має свій туристичний потенціал. Важливим завданням держави у повоєнний період буде – оперативно виробляти нову державну політику у царині культурної спадщини й туризму з орієнтиром на наявну управлінську традицію та враховуючи ключові проблеми, що постали перед країною, а також розробка стратегічного плану із впровадження сталого туризму, що має в основі економічну вигоду для українського бюджету.

Існує думка, що активність держави у сфері туризму не відповідає реальним потребам і можливостям соціокультурного розвитку країни. Наприклад, багато ініціатив з розвитку туризму можуть бути зосереджені на великих інфраструктурних проєктах або на популяризації певних туристичних напрямків, які не завжди відповідають інтересам місцевих громад або реальним соціокультурним умовам.

До того ж, недостатня увага до специфіки культури, традицій, потреб місцевих жителів може призвести до того, що туризм стає лише економічним чинником, а не чинником розвитку культурної та соціальної сфери. Крім того, часто зустрічається відсутність координації між різними державними установами та місцевими громадами, що ускладнює ефективну реалізацію туристичних ініціатив.

Щоб активність держави була більш узгоджена з соціокультурними реаліями, необхідно враховувати культурні, історичні та соціальні аспекти в плануванні та реалізації туристичних програм. Це дозволить зберегти і розвивати унікальні

культурні особливості країни, сприяти сталому розвитку туризму та покращенню життя місцевих громад.

Поза увагою державних органів (які відповідають за культурну й туристичну сфери, насамперед Міністерство культури й стратегічних комунікацій) знаходиться багато явищ і процесів, які в західноєвропейських країнах відносяться до культурних галузей.

На прохання Уряду України експерти Ради Європи підготували огляд української культурної політики та констатували, що законодавча база діяльності у сфері культури й туризму потребує вдосконалення й розширення законодавчих основ.

Ключовим пріоритетом модернізації нормативно-правової бази має стати якісно нове змістове наповнення не тільки законів, а й підзаконних актів, виданих на їх виконання.

Українське законодавство, зокрема Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI, відводить неурядовим організаціям, що діють у сфері збереження культурної спадщини, лише допоміжну роль, не надаючи їм управлінських функцій.

Далекою від досконалості є правова база охорони культурної спадщини. Зокрема, на законодавчому рівні існує конфлікт інтересів між суб'єктами містобудування, з одного боку, і суб'єктами дослідження, охорони та популяризації культурної спадщини, з іншої. Типовим прикладом цього є ухвалений Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI[72], яким були скасовані положення законів «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. № 1805-III[68] та «Про охорону археологічної спадщини» від 18 березня 2004 р. № 1626-IV[66] щодо обов'язковості погодження центральними та місцевими органами охорони культурної спадщини програм і проєктів будівельних робіт на територіях історико-культурних заповідників, в охоронних зонах об'єктів культурної спадщини тощо, а також про обов'язковість

археологічної експертизи на територіях майбутньої забудови. Це становить серйозну загрозу для нерухомих об'єктів національного культурного надбання, збереження автентичності історичних культурних ландшафтів, їх туристичного потенціалу.

В основі українського суспільства лежить недостатнє розуміння місця, що займає культура в сучасному світі, її справжнього значення для держави, що претендує на звання цивілізованої.

Туризм й культурна складова, нарешті, є тим, що формує імідж країни на міжнародній арені, служить інструментом просування її зовнішньополітичних інтересів і водночас виступає чинником національної консолідації. Це одна з основних причин, чому західноєвропейські держави активно працюють над розвитком туристичної галузі — вона не лише приносить економічні вигоди, але й має важливе значення для формування позитивного образу країни на глобальному рівні.

Історично доведено, що політичні та економічні успіхи держави мають бути підкріплені її успішною культурною репрезентацією у світі, інакше вона не набуде репутації цивілізованої (у повному сенсі цього слова) країни. І навпаки, прогресивна, розвинена, співзвучна відповідним сучасним тенденціям культура часто підтримувала позитивний образ нації, навіть позбавленої своєї державності, допомагала їй зберегти історичну суб'єктність.

Туризм є важливим інструментом культурної дипломатії. Країна, яка приваблює туристів, може продемонструвати свої культурні досягнення, традиції, історію та мистецтво. Це дозволяє світові краще розуміти її унікальність і багатство. Наприклад, події міжнародного рівня, як фестивалі, культурні та спортивні заходи, можуть сприяти зміцненню іміджу країни як культурного осередку.

На сьогодні одним з головних напрямків туристичного потенціалу України має бути сталий туризм, що включає розвиток екологічного, культурного та сільського туризму. Це дозволяє країні ефективно використовувати свої природні,

культурні та історичні ресурси, зберігаючи їх для майбутніх поколінь і водночас отримуючи економічні та соціальні вигоди.

Для збереження історичних ресурсів необхідні значні фінансові та технічні ресурси. В Україні часто виникають проблеми з недостатнім фінансуванням реставраційних робіт, а також з відсутністю належної інфраструктури для догляду за пам'ятками [90, с. 30].

Таблиця 3.1 Функції політичних інституцій у формуванні політики туристичного потенціалу

Функція	Опис
1. Роль державних органів у формуванні політики туризму	Основними політичними інститутами, що регулюють туристичний потенціал України, є Кабінет Міністрів, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство інфраструктури, а також місцеві органи влади. Вони визначають стратегічні напрямки розвитку галузі через ухвалення національних та регіональних програм і проектів. Державна політика у сфері туризму включає створення умов для розвитку інфраструктури, інвестиційної привабливості та промоції країни як туристичної дестинації. Одним з важливих кроків є національна стратегія розвитку туризму, яка дозволяє системно підходити до вирішення питань екологічної, культурної та економічної сталості.
2. Законодавчі ініціативи та регулювання туристичного сектору	Однією з основних функцій політичних інституцій є прийняття та вдосконалення законодавства, яке безпосередньо впливає на розвиток туризму. Це може включати закони

	щодо захисту культурної спадщини, екологічних стандартів, розвитку туристичної інфраструктури та підтримки малого бізнесу в цій сфері. Наприклад, законодавство про туристичні послуги, екологічний туризм, збереження природних територій сприяє розвитку сталого туризму та охороні навколишнього середовища. Такі інституції як Державна служба з питань геодезії, картографії та кадастру, Міністерство екології та природних ресурсів України мають важливу роль у забезпеченні регулювання використання природних ресурсів для туристичних цілей.
3. Створення сприятливого інвестиційного клімату	Створення сприятливих умов для інвестицій в готельну інфраструктуру, транспорт, культурні та природні об'єкти може значно підвищити конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку. У цьому контексті важливими є податкові пільги для інвесторів, підтримка місцевих підприємців та розвиток інфраструктури в туристичних регіонах. Програми міжнародної співпраці та участь у міжнародних організаціях, таких як Світова організація туризму (UNWTO), також мають важливе значення для розвитку інвестиційного потенціалу.
4. Роль політичних інституцій у розвитку місцевих туристичних ініціатив	Розвиток туризму також потребує активної участі місцевих органів влади, які мають бути залучені до прийняття рішень щодо розвитку

	інфраструктури на місцях (будівництво нових готелів, доріг, туристичних об'єктів). Політичні інституції на місцевому рівні можуть сприяти створенню умов для розвитку сільського та культурного туризму, підтримуючи місцеві ініціативи, що сприяють збереженню традицій та культурної спадщини. Місцеві органи влади також можуть ініціювати створення туристичних кластерів та розробку локальних маркетингових стратегій для просування свого регіону на міжнародній арені
5. Інтеграція в європейський та міжнародний туристичний ринок	Однією з ключових функцій політичних інституцій є сприяння інтеграції України в міжнародні туристичні мережі та асоціації. Наприклад, у рамках європейської інтеграції України важливим кроком є гармонізація національних стандартів з європейськими вимогами. Рада Європи та інші міжнародні організації відіграють важливу роль у формуванні та підтримці стандартів сталого туризму, що допомагає Україні адаптуватися до сучасних міжнародних вимог. Це також включає розробку спільних туристичних маршрутів з європейськими країнами, просування України на міжнародних туристичних виставках і форумах, створення спільних туристичних продуктів, які привертають міжнародних туристів.

6. Роль політичних інституцій у реагуванні на зовнішні виклики	Політичні інституції також мають значення у реагуванні на кризові ситуації, такі як пандемії або геополітичні кризи, що можуть впливати на туристичну галузь. Вони можуть швидко реагувати, створюючи політики та заходи для стимулювання внутрішнього туризму, розвитку безпечних туристичних умов, а також забезпечення захисту інтересів як туристів, так і підприємців у галузі. Наприклад, під час пандемії COVID-19 політичні інституції України запровадили карантинні заходи, які обмежували потік міжнародних туристів, однак одночасно активно працювали над розвитком внутрішнього туризму, розробляючи нові туристичні маршрути та пропозиції.
--	--

Джерело: сформоване самостійно автором

Отже, трансформаційна роль політичних інституцій у регулюванні туристичного потенціалу України полягає в створенні ефективної стратегії розвитку туризму, що забезпечує збалансоване використання природних і культурних ресурсів, підтримку інвестицій, розвиток інфраструктури, а також сприяння інтеграції України в міжнародний туристичний ринок. Тільки завдяки активному регулюванню та співпраці державних та місцевих органів влади можна реалізувати потенціал туризму як важливої складової економічного та культурного розвитку країни.

3.2 Туристичний потенціал України в умовах російсько-української війни України

На початку 1990-их років під впливом процесів демократизації в Україні та інших пострадянських державах концепція простого туризму суттєво ускладнилася

й еволюціонувала в складний комплекс заходів із вивчення, інтерпретації й використання історичних ресурсів, що стало основою сучасної концепції туристичного потенціалу України [98].

Туристичний потенціал України та збереження історичних пам'яток у умовах російсько-української війни стали одними з найбільш складних і важливих питань. Війна, що триває з 2014 року та загострилася у 2022 році, серйозно вплинула на туристичну галузь країни, але також підкреслила важливість збереження культурної та історичної спадщини. В умовах війни виникли нові виклики для туристичних об'єктів, особливо для історичних пам'яток, а також можливості для розвитку певних напрямів туризму.

В умовах війни зросла важливість внутрішнього туризму. Українці стали більш активно подорожувати по своїй країні, відкриваючи для себе нові історичні пам'ятки та культурні об'єкти, що не завжди були популярними до війни. Це стало можливістю для збереження і популяризації історичної спадщини [11].

Однією із найсерйозніших проблем у цій сфері, на сьогодні, є збереження пам'яток минувшини. З початком широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в межі нашої держави особливо гостро постала проблема захисту українських культурних надбань. Відомо, що Міністерство культури здійснювало заходи із попередження втрати експонатів і об'єктів культурної спадщини, однак заклади, що займаються збереженням історико-культурної спадщини до такого розгортання подій були не готові.

Варто зауважити, що міжнародні нормативно-правові документи не наводять алгоритмів з практичного виконання заходів зі збереження культурних цінностей від ураження в ході бойових дій.

У сучасних умовах війни медіа та цифрові технології стали важливими інструментами для просування туристичного потенціалу та збереження історичних пам'яток. Онлайн-платформи, соціальні мережі, віртуальні тури допомагають зберегти культурну спадщину, навіть якщо об'єкти неможливо відвідати фізично.

Окрім того, громадські інституції відіграють важливу роль у збереженні та розвитку туристичного потенціалу України в умовах російсько-української війни. Оскільки туристична галузь є важливою частиною національної економіки та культурної ідентичності, громадські організації, державні установи та місцеві громади повинні працювати разом для збереження культурної спадщини, підтримки туристичних об'єктів та популяризації внутрішнього туризму в умовах військової агресії. Важливою складовою цього процесу є також сприяння розвитку громадянського суспільства та залучення волонтерів до різних аспектів туризму та збереження національної спадщини [11].

Ще в 2014 та 2015 роках Міністерство культури спільно з провідними музейними закладами та Національним науково-дослідним реставраційним центром України було проведено навчання музейних закладів України, в тому числі, областей, наближених до території АТО, з питання безпеки музейних колекцій. Вже влітку 2016 року для музейних установ зони, наближеної до території АТО, у Краматорську (Донецька область) та м. Сєвєродонецьку (Луганська область) МКІП були проведені наради із директорами і зберігачами музеїв Донеччини і Луганщини, що перебували на підконтрольній Україні території, на тему безпеки будівель та колекцій, налагодження комунікації, організації роботи з фотокопіювання облікової документації, пріоритетів національної музейної політики[39].

Авторка наукової праці «Детермінанти розвитку туризму» Александрова С. З фактично визначила, що всі об'єкти спадщини, виявилися ситуативно розділеними на чотири категорії: ті, що знаходяться на території тимчасово анексованого Криму; ті, що знаходяться в тимчасово непідконтрольних районах Луганської й Донецької областей; ті, що знаходяться у зонах бойових дій; ті, що знаходяться на не охоплених бойовими діями територіях. Цей поділ умовний, тому що сьогодні в Україні немає безпечних місць[12].

В лютому 2022 року створився Штаб порятунку культурної спадщини України, перед яким ставилось першочергове завдання з порятунку української культурної та історичної спадщини, яку цілеспрямовано намагаються знищити російські окупанти, та подальше – надання допомоги в її після кризовому відновленні[85].

Автори дослідження вказують, що основними задачами штабу є: забезпечення музейних колекцій від втрат; проведення рятувальних операцій; збір інформації про злочини щодо культурної спадщини; координація дій між державними/муніципальними органами влади, музейними закладами, культурними інституціями, недержавним сектором та міжнародними організаціями, гуманітарна допомога.

У лютому 2022 року МКІП створило ресурс для належного документування воєнних злочинів проти людяності та об'єктів культурної спадщини, скоєних армією росії. Цей електронний накопичувач надав можливість узагальнювати інформацію щодо культурних злочинів РФ від українських громадян з усіх регіонів для подальшої перевірки та обліку. Станом на кінець березня 2022 року користувачі заявили там про 100 кейсів[18].

Регіони України, що перебували на більшому віддаленні від безпосередніх бойових дій, насамперед розпочали роботу із захисту об'єктів монументального мистецтва, здебільшого пам'ятники. На той момент чітких інструкцій у збереженні об'єктів не було. Населення й загалом українці кинулись рятувати українську нерухому спадщину, відповідно до загальних знань будівництва і архітектури, а також використовували власну інтуїцію, щоби таким чи іншим чином врятувати спадщину. А об'єкти дерев'яної архітектури додатково забезпечуються різноманітними засобами пожежогасіння. Спеціальними щитами закрито вітражі та віконні прорізи в історичних будівлях.

Коли досліджують ризики для культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів, то виникає риторичне запитання – наскільки реально підготуватися до

війни й захистити рухомі та нерухомі цінності? Експерти й науковці переконують, що немає конкретного типу збитків, пов'язаного винятково з воєнними діями. Тому що такі руйнівні фактори, як вибух, механічні ушкодження, пожежа, забруднення продуктами горіння, замокання при пожежогасінні, вплив опадів тощо можуть трапитись і під час техногенних катастроф, і за природних катаклізмів [12].

Однак протидія техногенним катастрофам і природним катаклізмам завжди відбувається на територіях, що підконтрольні тим, хто протистоїть руйнуванням. У часі воєнних дій, коли життя людей під загрозою, захист культурної спадщини може мати низький пріоритет.

У випадку збройного конфлікту, воєнних подій (громадянська війна, зовнішні війни) дослідник Р. Тейгелер розділяє цикл лиха на три фази – до, під час і після конфлікту. Саме з таких позицій варто досліджувати можливості збереження й захисту нашої культурної спадщини у війні Росії проти України.

Варто підкреслити, що українські та міжнародні експертні групи здійснюють постійне відстеження та документування процесів знищення культурної спадщини України внаслідок російської агресії. Для документування воєнних злочинів проти людяності та об'єктів культурної спадщини Міністерство культури та стратегічних комунікацій створило веб ресурс «Зафіксовані воєнні злочини»[20], а Український культурний фонд розробив інтерактивну мапу з пошкодженими пам'ятками[43].

Український центр культурних досліджень, активно працюють над збереженням культурних пам'яток, навіть у війні, завдяки залученню фахівців з реставрації та археології. Громадські інституції сприяють розвитку культурного туризму через організацію культурних фестивалів, виставок, театральних вистав і музейних експозицій, що дозволяють привернути увагу до української спадщини та підтримати національну ідентичність.

Водночас російсько-українська війна стала тригером для переосмислення в українському суспільстві змісту та значення історичної спадщини, спричинила

певний «переворот» у розумінні та ставленні до культури та туристичного потенціалу загалом.

У тому ж 2022 році почав реалізовуватись науковий проєкт «Місто і війна». Це міждисциплінарний проєкт із дослідження та переосмислення різноманітних аспектів міської культурної спадщини великих міст Сходу та Півдня України – Дніпра, Донецька, Запоріжжя, Одеси й Харкова[45].

Мета – зафіксувати будь-яким чином погляди експертів (науковці, музейники, архівісти, бібліотекарі, журналісти, художники й письменники) на процеси руйнування, збереження та переосмислення міської культурної спадщини в Україні, спровоковані російською військовою агресією та подальша реалізацію туристичного потенціалу цих міст.

Проєкт являє собою відкриту мережу, до складу якої входять переважно викладачі й студенти українських університетів, які працюють у тісній співпраці заради розроблення нових підходів до культурної спадщини та забезпечення стійкого розвитку туризму в Україні[45].

Туристичний потенціал та історичне середовище багатьох міст перебуває в стані кризи, історично цінна забудова, в тому числі пам'ятки архітектури, руйнується та назавжди втрачається. Практично безкарно знищуються об'єкти нерухомої культурної та археологічної спадщини, проводиться дисгармонійна забудова в історичних ареалах населених місць, спотворюється їх традиційне середовище[7]. А умови життєдіяльності в історичних центрах населених пунктів перебувають на неприпустимо низькому рівні, соціально-демографічний склад населення різко погіршується. Очевидним також є також різке скорочення масштабу відновлювальних робіт та зменшення чисельності історичних поселень, де проводиться реставрація пам'яток історичної минувшини.

О. Зараховський виділяє такі проблемні питання у цій галузі, що мають ряд своїх причин:

- недосконалість процедури реєстрації об'єктів культурної спадщини;

- недостатня популяризація туристичних об'єктів спадщини серед населення та нерозуміння багатьма сучасниками цінності об'єктів, що нас оточують;
- відсутність спеціальної професійної підготовки та недостатня кількість кваліфікованих кадрів у сфері туризму;
- відсутність стратегії розвитку локального туризму у сільських, селищних, міських територіальних громадах України;
- нерозвиненість державно-приватного партнерства у сфері туризму;
- неузгодженість у визначенні стандартів якості обслуговування, готельних послуг, екскурсійних турів та інших аспектів туристичного сервісу;
- відсутність належного контролю за безпекою на туристичних об'єктах, у тому числі щодо пожежної безпеки, охорони правопорядку та аварійних ситуацій;
- відсутність належної уваги питанням сталого туризму, що включає екологічно чисті технології та підтримку природних ландшафтів[27].

Згідно інформації профільного Міністерства, реставраційні роботи потребують близько 80 % об'єктів культурної спадщини.

І. Панова звертає увагу на те, що в більшості з них відсутня документація, зокрема охоронний договір, паспорт об'єкта, а для містобудівних пам'яток – ще й плани управління та організації території. Відсутність належного документування діяльності означає незахищеність із правової точки зору, а отже, велику ймовірність знищення цих об'єктів[48, с. 53].

Туристичний потенціал регіонів України полягає і в збереженні й відтворенні культурної спадщини регіонів й громад України мають одну спільну мету – спроба поглянути на спадщину з проекцією у майбутнє або ж спроба висвітлити роль та значення спадщини як ресурсу для економічного розвитку на місцях.

Сьогодні ми можемо спостерігати, що культурна спадщина виконує в суспільстві низку функцій, забезпечуючи цим самим збалансований його розвиток. Культурна спадщина несе пізнавальне, виховне, наукове й естетичне навантаження, допомагає осмислити сучасне життя та історичне минуле українського народу.

Тому при розробці регіональних й місцевих стратегій розвитку пріоритетними мають бути проблеми збереження та використання пам'яток культурної спадщини. Проте, для цього потрібне повноцінне виявлення й вивчення культурної спадщини з метою виваженого використання і комплексного збереження її [7].

Спадщина є вагомим чинником економічного розвитку – її збереження та раціональне використання здатне спричинити активний економічний розвиток як окремих громад, так і регіону та країни загалом, зокрема, з огляду на стрімке зростання заснованого на спадщині туризму, унікальності брендів, компетенцій тощо.

Культурна й природна спадщина є певною родзинкою місцевості, символом, який використовують місцеві підприємства для ідентифікації своїх товарів чи послуг, предметом гордості своєї громади, регіону чи навіть країни. Це також спричинює приїзд відвідувачів з інших місцевостей та країн, що стають споживачами місцевої продукції [95].

Якщо говорити про спадщину в контексті місцевої економіки, то перше, що спадає на думку й без сумніву є однією з ключових тем – це розвиток туризму чи рекреації, заснованих на спадщині. Це перетворення об'єктів спадщини на атракції, що стануть для відвідувачів причиною приїзду у місцевість або вплинуть на їх рішення приїхати та затриматися тут.

Якщо відвідувачі не залишатимуть коштів у місцевості – туризм не принесе економічної вигоди для громади. Власне, дохід від економіки відвідування – обсяг споживання, та й відповідно доходи суб'єктів господарювання та надходження до місцевих бюджетів залежатимуть:

- наявності відповідних атракцій, що приваблюють та затримують відвідувачів в межах місцевості, в тому числі неприбуткових об'єктів – туристично-інформаційних центрів, парків тощо;

- можливості придбання товарів та послуг, які зазвичай споживають відвідувачі (харчування, сувеніри, спорядження, проживання); а також їх асортименту та якості;

- кількості відвідувачів або туристів, спроможних витратити кошти на місцеві товари та послуги, та їх мотивації придбати ці товари та послуги;

- часу перебування відвідувачів у місцевості;

- якості маркетингу (поширення інформації про можливості відпочинку, популяризації та просування наявних атракцій, товарів та послуг) [95, с.37-38].

У ряді випадків спадщина стає ідентифікатором, символом громади, що вирізняє її для широких аудиторій. До прикладу, Іллінська церква в селі Суботів на Черкащині, відома як церква Богдана Хмельницького. Це власне найперше, із чим ми асоціюємо дану місцевість. А от унікальність Олеського замку чітко виділяє громаду селища Олесько з-поміж інших громад Львівської області та України загалом. Варто згадати також Сорочинський ярмарок, який у масові свідомості українців ідентифікує село Великі Сорочинці на Полтавщині.

Сучасні дослідження туристично-привабливих об'єктів спадщини вказують, що ці об'єкти потребують не тільки охорони, консервації тощо, а й інтерпретації.

Інтерпретація спадщини – це інструмент, що допомагає розказати про неї (про спадщину) та відповідне середовище, не просто сукупність певних прийомів та засобів, це – створення сталих пізнавальних та емоційних зв'язків між об'єктами спадщини та відвідувачами. Сьогодні процес інтерпретації є неодмінним напрямком стратегій збереження/розвитку природних та культурних пам'яток у багатьох країнах та регіонах, де до реалізації таких стратегій підходять фахово[95].

Своєчасне визначення, оцінка та дбайливе використання ресурсів історико-культурного значення, має велике економічну користь. Будучи частиною національного багатства, спадщина має колосальне вартісне вираження, яке можна порівняти з іншими ресурсами країни. Ресурси культурної спадщини – це підґрунтя для розвитку багатьох галузей економіки, основною з яких є туристичний потенціал

та його публічне регулювання. За оцінкою Всесвітньої туристичної організації, на сьогодні до культурного туризму можна віднести близько 40 % усіх туристських поїздок, і кожного року попит на такий вид туризму стрімко зростає[46].

Зацікавлення туристів культурною спадщиною громади дає поштовх для посилення місцевого розвитку: окрім значних економічних можливостей, у громади виникає почуття гордості за свою локальну історію, що спонукає до охорони місцевої історії та пов'язаних із нею артефактів.

Розвиток туристичного потенціалу зумовлює державні інвестиції в будівництво автодоріг, залізниць, інженерних мереж, іншої інфраструктури. У свою чергу державна підтримка – навіть на рівні декларацій – привертає увагу до території, заохочує до її відвідування, а отже – стимулює зацікавленість приватних інвесторів місцевістю як перспективним місцем їх капіталовкладень [95, с. 45].

Спадщина завжди була та буде причиною багатьох подорожей, про що свідчать глобальні тенденції. Як відзначає Всесвітня туристична організація, близько половини міжнародних подорожей так чи інакше пов'язані з культурною чи природною спадщиною. Такі подорожі, зокрема у сільських місцевостях, нерідко поєднуються з іншими видами мандрівок – сільськими, зеленими, природними, активними й пригодницькими. Навіть якщо подорож має інші мотиви (наприклад, візити до родичів, ділові зустрічі чи конференції), об'єктом інтересу та споживання мандрівників часто стає спадщина, яка затримує їх, створює враження, формує імідж та айдентику території, а також мотивує туристів придбати місцеві товари та послуги [95, с. 57].

Виступаючи ядром туристичного потенціалу, спадщина, за умови правильного позиціонування та інтерпретації, допомагає певній території вирізнитися з-поміж інших. Багато країн, регіонів та місцевостей у всьому світі, розуміючи значення спадщини для сталого розвитку, закони розвитку туристичної галузі та вміло застосовуючи сучасні технології й креативність – перетворюють її активи на переконливі причини приїзду та затримки туристів [95, с. 57].

Нині, у 2024 році Гощанська територіальна громада Рівненської області пройшла відбір саме по інтерпретації своєї культурної спадщини та розвитку туристичного потенціалу, а разом і його публічне регулювання на локальному рівні за назвою «Виявлення можливостей використання спадщини для економічного розвитку малих громад» та за підтримки Проєкту USAID «Підвищення ефективності роботи та підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА») та громадської організації «Агентство з розвитку приватної ініціативи»[79].

Саме під час характеристики (складання інформаційної картки) цих об'єктів, проведення навчальних майстерень та заключного Форуму культурної спадщини в Івано-Франківську намальовується «дорожня карта» по інтерпретації деяких об'єктів спадщини, що цікавлять зовнішніх й внутрішніх туристів, місцевих мешканців тощо.

Разом із менторами цього проєкту, працівниками відділу культури, спорту, молоді та туризму, працівниками комунальних закладів у сфері культури було презентовано «Аналітичний звіт за результатами швидкої оцінки економічного потенціалу спадщини Гощанської селищної територіальної громади»[14].

Експерти охарактеризували наявний стан об'єктів культурної спадщини громади, вплив та співпраця із бізнесом в царині туризму, місцеві пабліки із історії гощанського краю. Окрім того, провели опитування серед мешканців громади, працівників органів місцевого самоврядування, представників бізнесу, депутатського корпусу щодо потенціалу об'єктів спадщини та розвитку туризму в малих громадах, зокрема в Гощанській.

Управління в широкому значенні, більшістю об'єктів культурної спадщини Гощанської громади не належить до основної діяльності власників або балансоутримувачів [14, с. 4].

Лише в окремих випадках місцевою владою здійснювалися окремі заходи щодо підтримки технічного стану окремих об'єктів спадщини. Ще в 2019 році

місцева влада селища Гощі (в той період Гощанський район) за рахунок коштів Гощанської селищної ради замовила технічне обстеження будівельних конструкцій та інженерних мереж Садиби Валевського, за результатами якого отримано відповідний експертний звіт в якому виявлено аварійність даної споруди.

В 2023 році за сприяння ГО «Культурно-просвітницький центр імені Томаша Оскара Сосновського» (м. Рівне) здійснено впорядкування і благоустрій території поблизу католицького костелу Святої Трійці й Архангела Михаїла в селі Тучин [91], а також реставрація вхідних та встановлення бокових дверей культової споруди.

Вже у вересні 2024 року завершилися роботи на такому об'єкті як Красносільський вітряк за підтримки коштів меценатів та місцевого бізнесу. Було проведено заміну покрівлі (гонти), що зберігає автентичну частину вітряка[28]. Це зумовлює поступово розширення сільського туризму та нової привабливості даного культурного об'єкту.

Вплив агресії рф на спадщину Гощанської громади респоденти опитування, яке проводила ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи» (м. Івано-Франківськ) вбачають у скасуванні фестивалів та свят, зокрема Всеукраїнський фестиваль народної творчості та побуту «Красносільські вітряки» та скороченні фінансування заходів зі збереження та утримання об'єктів спадщини.

У «Аналітичному звіті» також зазначено: «Через військову агресію рф кількість відвідувачів громади зменшилася. Крім того, у громаді не проводилися заходи, які до цього приносили дохід місцевим підприємцям, наприклад, Всеукраїнський фестиваль «Красносільські вітряки»[21]. Існує відтік працездатних, зокрема молоді, яка покидає громаду і таким чином, перериває тяглість спадку.

Нині в рамках вищевказаного проєкту Гощанська громада на етапі розробки «Інтерпретаційного плану» об'єктів культурної спадщини. До розробки долучені такі стейкхолдери: відділ культури, відділ розвитку громади (проєктні менеджери), працівники комунальних закладів у сфері культури, місцевий бізнес, краєзнавці, носії елементів нематеріальної культурної спадщини, жителі громади з достатнім

досвідом подорожей. Це зумовлює наступне – враження для генерування ідей, здатність робочої групи створювати промоційні тексти, особи із бізнесовим мисленням сформулюють бізнес-план туристичного продукту, а люди, що орієнтуються на туристичному ринку продумують, як вірно просувати турпродукт.

Спираючись на рішення Гоцанської селищної ради від 04.10.2024 № 3111 «Про внесення змін до бюджету Гоцанської селищної територіальної громади на 2024 рік» було виділено 250,0 тис грн на передпроектні роботи (роботи, що проводяться на об'єктах перед визначенням проектно-кошторисної документації) [81]. Тому кошти передбачені на Садибу Валецьких, що у селищі Гоща, а саме:

- Вишукувальні роботи і стан конструкцій – 150, 0 тис грн;
- Археологічні вишукувальні роботи – 100,0 тис. грн.

Подальша робота у Садибі передбачає отримання офіційних документів (паспортизація об'єкту, акт технічного стану й візуального, історична довідка) та проектно-кошторисна документація на реставрацію даного об'єкта.

В ході аналізу документу «Аналітичний звіт» приходимо до висновку, що нині туризм все частіше звертається до природи, сільського побуту, традицій та активного відпочинку. Однак, те, що пропонується на ринку, є недостатнім, щоб зацікавити відвідувача. Зазвичай, це – огляд збереженого музею просто неба або ж музейні кімнати. Наразі популярним стає досвід, пов'язаний із автентичністю місцевого середовища та безпосередньо із зустріччю з майстром (носієм нематеріальної культурної спадщини). Відвідувач дізнається все з «перших вуст», а також може спробувати те чи інше ремесло [14, с. 11].

Саме так створюються цінні зв'язки з територією та її мешканцями, відвідувачі відчуваються корисними та задоволеними. Тобто, такі туристи отримують унікальний, персоналізований та трансформуючий досвід.

Тому інтерпретація спадщини є інструментом управління цією спадщиною, а її план є базовим документом з управління певними атракціями Гоцанської селищної територіальної громади [14, с. 15].

Публічне регулювання туристичного потенціалу є складним і багатогранним процесом, що включає різноманітні аспекти: законодавчі ініціативи, економічну підтримку, культурні програми, стратегії розвитку інфраструктури, міжнародну співпрацю, забезпечення безпеки та сталий розвиток. Комплексний підхід до управління цією галуззю допомагає не тільки зберегти туристичний потенціал, а й активно його розвивати, залучаючи інвестиції та сприяючи економічному росту країни.

Публічне регулювання туристичного потенціалу на локальному рівні є важливою складовою системи управління туристичним сектором, оскільки саме на рівні місцевих органів влади та громад відбувається реалізація багатьох ініціатив, що безпосередньо впливають на розвиток туризму. Локальне регулювання дозволяє ефективно використовувати місцеві ресурси, вирішувати специфічні проблеми та враховувати інтереси місцевих спільнот.

Публічне регулювання туристичного потенціалу на локальному рівні є ключовим фактором для ефективного розвитку туризму, що враховує специфіку регіону та потреби місцевих громад. Це дозволяє забезпечити сталий розвиток, зберігати культурну та природну спадщину, а також підвищити якість туристичних послуг, що в свою чергу сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіону на туристичному ринку.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі вирішено науково-практичне завдання по розкриттю суті туристичного потенціалу, виділено найбільш важливі проблеми туристичної й культурної галузей, можливості й загрози туристичних ресурсів України, проблеми що постають перед публічним регулюванням туристичного потенціалу в умовах російсько-української війни.

Публічне регулювання є важливим елементом забезпечення стабільного розвитку туристичної галузі. Держава через різноманітні органи та інституції бере на себе функції планування, контролю та підтримки інфраструктури, що забезпечує ефективне використання туристичного потенціалу країни.

З точки зору привабливості туризму, як галузі, що надає послуги, полягає у більш швидкісній окупності туристичного продукту. Україна має всі шанси для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму у повоєнні роки. Територія України має великий туристичний потенціал, який не якісно і ефективно використовується обслуговуючим персоналом у сфері туризму. Одним із важливих туристичних потенціалів, являється історико-культурна спадщина.

Історико-культурна спадщина українського народу відіграє вкрай важливу роль у збереженні історичної минувшини, формуванні та розвитку національної свідомості українців, суспільно-політичних поглядів громадян, вибору ними орієнтирів у подіях та процесах сьогодення. Управлінці у сфері культури, повинні розуміти, що усі заходи щодо об'єктів культурної спадщини породжують потенціал туризму в громаді та в подальшому розробка Програми підтримки туристичних об'єктів, закладів, установ й організацій, що займаються розвитком туризму на місцях.

Дослідження публічного регулювання туристичного потенціалу спільно із історико-культурною спадщиною має багатогранний характер. Поширення досвіду зарубіжних країн в управлінні туризмом загалом має певні перспективи.

Процес аналізу наукових робіт, присвячений регулюванню туристичного потенціалу України, показав що більшість досліджень здійснені відносно нещодавно, практично з початку 2000-их років. У зв'язку із повномасштабним вторгненням Росії, це питання актуалізувалось та відбувався новий процес на погляд, як зберігати, охороняти й інтерпретувати культурний спадок із подальшим регулюванням туристичного потенціалу України.

В ході дослідження було проведено аналіз туристичних маршрутів та видів туризму; перспективи розвитку сталого туризму на території України, а також дотичним є аналіз видів пам'яток культурної спадщини та їх класифікація відповідно до Державного реєстру нерухомих пам'яток.

Публічне регулювання має важливе значення для розвитку регіональних туристичних продуктів, що дозволяє диверсифікувати економіку місцевих громад. Це включає сприяння розвитку місцевих підприємств, створення нових робочих місць та збереження культурних та природних особливостей регіонів.

Одним з важливих аспектів є забезпечення стійкості туристичних потоків і мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище. Публічне регулювання повинно враховувати принципи сталого розвитку, де туризм не шкодить природним ресурсам та культурним цінностям.

Аналіз світового досвіду публічного управління сферою культури надав змоги виокремити головні напрямки щодо його імплементації в Україні. По-перше, потрібно провести реформи культурної сфери, метою яких буде: виділення головних пріоритетів культурної політики враховуючи усі процеси децентралізації. По-друге, здійснення Міністерством культури й стратегічних комунікацій координуючої, моніторингової та контролюючої функції на місцевому та національному рівні.

Досвід зарубіжних країн вказує нам на ряд змін в стратегії розвитку культури загалом, в тому числі реформування управлінням об'єктами культурної спадщини як на загальнодержавному рівні, так і на місцевому. Зміни передбачають: створення

інтегрованих підходів до управління та просування історико-культурних об'єктів, створення та розвиток культурного туризму, цифрові технології та використання віртуальної реальності для презентації історико-культурних об'єктів.

В контексті стратегічного розвитку туристичної галузі і її публічного регулювання впливають такі основні завдання:

1) формування креативних можливостей українського суспільства (підтримка конкурентноздатних інноваційних проєктів, які націлені на опанування населенням культурних благ);

2) забезпечення економічної самодостатності туристичної сфери. Необхідно, щоби туризм отримував інвестиції від держави відповідно до тих масштабних завдань, які будуть стояти в подальшому перед цією галуззю;

3) це сприяє розвитку державних та громадських інституцій, що сприяють реалізації інноваційної туристичної й культурної діяльності, зокрема забезпеченню просування інновацій у державному секторі управління.

В умовах глобалізації важливою складовою публічного регулювання туристичного потенціалу є міжнародна співпраця. Це включає участь у міжнародних туристичних організаціях, розвиток транснаціональних туристичних маршрутів і співпрацю з іншими країнами для розвитку спільних туристичних проєктів.

У сфері інновацій в туристичній сфері варто дотримуватися золотой середини, бо дедалі частіше туризм розглядається як джерело прибутку, що важливо для розвитку національної економіки.

На новому шляху реалізації змін в туристичній сфері виникає ряд викликів та можливостей короткострокових і довгострокових. До перших, слід віднести:

1) Продовження військової агресії росії, яка супроводжується геноцидом українського народу, руйнуванням цивільної інфраструктури, культурної спадщини й об'єктів. Відповідно, знижується зовнішній і внутрішній туризм;

2) Внутрішня і зовнішня міграція представників сфери культури й туризму, а також їх участь у захисті держави у лавах ЗСУ, тероборони, волонтерській діяльності.

3) Зміна акцентів перерозподілу фінансових ресурсів з сфери культури й туризму на сферу національної оборони.

4) Надзвичайні ситуації, що впливають на туристичну сферу (пандемії, економічні, екологічні, кліматичні та техногенні загрози).

5) Статус країни члена Європейського союзу, як виклик та можливість створити умови та інструменти для грантової державної підтримки за європейськими зразками.

Довгострокові виклики та можливості:

1) Безповоротні втрати України, як людські, так і матеріальні.

2) Повоєнні відновлення та відбудова України. Можливі інвестиції у економіку і розбудову, зокрема й туристичної сфери.

3) Трансформація інституцій, що здійснюють державну підтримку сфери туризму з розширенням функцій і можливостей.

Відповідно, туризм на основі культурної спадщини може бути визначений як форма туристичної діяльності, яка передбачає відвідування місць, пов'язаних з культурними та історичними пам'ятками, а також участь у заходах, що зберігають традиції, мистецтво та національні особливості.

Загалом, публічне регулювання туристичного потенціалу є важливим інструментом для створення сприятливих умов для розвитку туристичної галузі, забезпечення її сталого розвитку та покращення соціально-економічних показників країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Alvadar. Культурна спадщина України і її туристичний потенціал. ВУЕ. URL: https://vue.gov.ua/Культурна_спадщина_України (date of access: 10.11.2024).
2. Burnett M. Categories of activity - GeographyCaseStudy.Com. GeographyCaseStudy.Com. URL: <https://www.geographycasestudy.com/leisure-tourism-and-sport/categories-of-activity/> (date of access: 05.05.2023).
3. Cultural Policy Regimes in Western Europe Vincent Dubois. International Journal of the Social and Behavioral Sciences. 2nd edition. Elsevier, 2014. (date of access: 18.10.2024)
4. Matarasso F., Landry C. Balancing act : twenty-one strategic dilemmas in cultural policy. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 1999. 64 с. URL: <https://www.culturenet.cz/coKmv4d994Swax/uploads/2017/03/Balancing-Act.pdf> (date of access: 02.11.2024).
5. Objectives of Tourism Development. Tourism Development - My Exam Revision. URL: <https://tourismdevelopmentrevision.weebly.com/objectives-of-tourism-development.html> (date of access: 06.09.2024).
6. Pankiv N., Gavrylyshyn O. The Influence of Cultural Heritage on the Development of Tourism in Ukraine. Herald of Khmelnytskyi National University, 2021, vol. 300, no. 6, pp. 212–224. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-300-6-34> (accessed: 22.11.2024).
7. Pecheniuk A. Information and innovation fundamentals of rural tourism development in the new economy. Black Sea Economic Studies. 2020. No. 49. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.49-6> (date of access: 24.11.2024).
8. Rudenko L. H., Polyvach K. A. Conservation and use of cultural heritage in Ukraine: problems and constructive proposals. Ukrainian Geographical Journal. 2018. No. 2. P. 51–61. URL: <https://doi.org/10.15407/ugz2018.02.051> (date of access: 24.11.2024).

9. Shapoval Y., Vasylieva I., Matviienko I. Ukrainian society in 2014-2020: problems of decommunization politics. *Ukraïns'kij iŭtoriĭnij žurnal*. 2020. No. 4. P. 110–124. URL: <https://doi.org/10.15407/uhj2020.04.110> (date of access: 23.11.2024).

10. Shymkova I., Zuziak T., MARUSHCHAK O. Features of studying the preservation of cultural heritage during wartime. *Humanities science current issues*. 2024. Vol. 3, no. 73. P. 174–181. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-3-26> (date of access: 24.11.2024).

11. Актуальні проблеми державної підтримки інновацій у культурній політиці. Аналітична записка. National Institute for Strategic Studies. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/1561> (дата звернення: 11.11.2024).

12. Александрова С. А. Детермінанти розвитку туризму: колективна монографія. Харків. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова. 2018. 159 с.

URL: https://eprints.kname.edu.ua/51711/1/2016%20печ.%2010%20МН%20часть%201_МОНОГРАФИЯ_кафедра_ТиГХ_2016__14.12.2017.pdf (дата звернення: 22.11.2024).

13. Аналіз програм збереження культурної спадщини України. Проєкт «CHOICE: культурна спадщина і сучасність». Київ. Європейський Союз, 2016. 242 с. URL: <http://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/Heritage.pdf> (дата звернення: 24.11.2024).

14. Аналітичний звіт за результатами швидкої оцінки економічного потенціалу спадщини Гощанської селищної територіальної громади. ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи» в рамках проєкту «Виявлення можливостей використання спадщини для економічного розвитку малих громад». Івано-Франківськ. 2024 р. с. 44. URL: [7_Hoshcha_RA rep.pdf](#) (дата звернення: 01.12.2024).

15. Балан С.В. Значення політичних інститутів для становлення інформаційної держави. Політологічний вісник інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2024, № 92, с. 186-197.

16. Бейдик О. О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України: автореф. дисертація на здобуття наукового ступеня доктора географічних наук. Київ, 2004. 24 с. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/ard/2004/04bootru.pdf> (дата звернення: 12.04.2024).

17. Біланич Г., Біланич Л. Національна культурна спадщина: пам'ятки України у списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Publishing House «European Scientific Platform». 2021. С. 17–26. URL: <https://publishing.logos-science.com/index.php/books/article/view/35/33> (дата звернення: 12.11.2024).

18. Білаш К. Втрати історичної та культурної спадщини України під час війни. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/501852-vtrati-istorichnoi-ta-kulturnoi-spadshchini-ukraini-pid-chas-viyni> (дата звернення: 02.12.2024).

19. Ботанова К. Культура і мистецтво у суспільствах трансформації. Культурно-освітня академія: заохочення та підтримка. 2016. С. 13–15. URL: https://www.goethe.de/resources/files/pdf225/goethe_book-2016.pdf (дата звернення: 02.11.2024).

20. Веб ресурс «Зафіксовані воєнні злочини» Міністерства культури та стратегічних комунікацій. URL: <https://culturecrimes.mkip.gov.ua/> (дата звернення: 05.11.2024).

21. Всеукраїнський фестиваль народної творчості, історії та побуту «Красносільські вітряки». URL: <https://rocnt.com.ua/?p=1939> (дата звернення: 29.11.2024).

22. Державне агентство розвитку туризму України. Головна. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення: 23.11.2024).

23. Деякі питання діяльності Міністерства культури та інформаційної політики: Постанова Каб. Міністрів України від 16.10.2019 № 885: станом на 24

вересня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-п#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

24. Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року. Альянс культури.

URL: https://www.cultura.kh.ua/images/stories/innovaciyna_diyalnist/dovgostrokova_strategiya_rozv_.pdf (дата звернення: 11.11.2024)

25. Документи. Український інститут. URL: <https://ui.org.ua/dokumenty/> (дата звернення: 23.11.2024).

26. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навч. посіб. / І. Я. Кулиняк та ін. Львів: Растр-7, 2023. 254 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/pages/25870/navchalniy-posibnik.pdf> (дата звернення: 12.11.2024).

27. Зараховський О. Є. Сучасний стан державної реєстрації українських нерухомих об'єктів культурної спадщини. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2019. № 20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kmss_2019_20_10 (дата звернення: 06.12.2024).

28. Зведений ще у 1895 році: на Рівненщині відновили старовинний вітряк. URL: <https://itvmg.com/news/zvedeniy-shche-u-1895-rotsi-na-rivnenshchini-vidnovili-starovinniy-vitryak-100533> (дата звернення: 27.11.2024).

29. Інформаційні матеріали до комітетських слухань на тему: “Національна культурна стратегія 2015-2025: вектори розвитку. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/news/2015_07_15/2015_07_15_02.pdf (дата звернення: 11.11.2024).

30. Картунов О. Вступ до етнополітології: Науково-навч. посіб. Київ, 1999. 300 с. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/navchalni-posibniki/kartunov_0004.pdf (дата звернення: 11.04.2024).

31. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини: Конвенція Орг. об'єдн. націй з питань освіти, науки та культури від 16.11.1972 р.: станом на 4 жовт. 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення: 12.11.2024).

32. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

33. Кот С.І. Культурна спадщина. Енциклопедія історії України: Т. 5. НАН України. Інститут історії України. Київ. В-во «Наукова думка». 2008. 568 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kulturna_Spadschina (останній перегляд: 10.11.2024).

34. Кривецька, Л. Економічний вплив місцевої культурної спадщини. Львів. Лабораторія Міського Простору. 50 с. URL: https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/White-Paper_Economic-Impact-of-Local-Cultural-Heritage.pdf (дата звернення: 24.11.2024).

35. Кудінова І.П., Терзі С.М. Культурна спадщина – бренд туристичної України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2023. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31813/vse20232-29-42.pdf> (дата звернення: 22.11.2024).

36. Кулиняк І. Я., Карий О. І., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Огінок С. В., Бондаренко Ю. Г. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навчальний посібник. Львів. Растр-7, 2023. 256 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/pages/25870/navchalniy-posibnik.pdf> (дата звернення: 24.11.2024).

37. Культурна спадщина України. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/kulturna_spadshchyna._orenda._pptx.pdf (дата звернення: 12.11.2024).

38. Культурна спадщина. Енциклопедія Сучасної України ЕСУ. URL: <https://esu.com.ua/article-51479> (дата звернення: 10.11.2024).
39. Куцька О., Герус О., Куцька К. Культурно-історична спадщина в умовах війни: досвід російсько-українського збройного протистояння (2014-2022 рр.). URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6287/13322-1?inline=1> С. 570.
40. Литовченко В. Збереження і охорона культурної спадщини в сучасній Україні: внутрішні і зовнішні аспекти. *Міжнародний науковий вісник* : зб. наук. ст. за матеріалами XXVII Міжнар. науково-практ. конф., м. Ужгород-Будапешт, 26–29 листоп. 2013 р. Ужгород, 2014. С. 361-367. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9933/1/61.pdf> (дата звернення: 11.11.2024).
41. Мазаракі, А. А., Мельниченко, С. В., Михайліченко, Г. І., Ткаченко, Т. І. та ін. Інновінг в туризмі: монографія. Київ: КНТЕУ, 2016. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/f847c0a5a302fe60ccf9e3463100472d.pdf> (дата звернення: 24.11.2024).
42. Мальська М., Худо В., Цибух В. Основи туристичного бізнесу: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2004. 272 с. URL: <https://tourism-book.com/pbooks/book-63/ua/> (дата звернення: 06.05.2023).
43. Мапа культурних втрат під час російсько-української війни з початку 2022 року і по нині Українського культурного фонду. URL: <https://uaculture.org/culture-loss/> (дата звернення: 05.11.2024).
44. Матвієнко А. Державна політика у сфері туризму: документальне забезпечення. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. ВІ Вернадського, 2011. С. 312-323. URL: http://www.irbisnbn.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbnv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/npnbnvimmviv_2011_31_28.pdf (дата звернення: 23.11.2024)

45. Міждисциплінарний проєкт «Місто і війна» із дослідження та переосмислення різноманітних аспектів міської культурної спадщини великих міст Сходу та Півдня України. URL: <https://www.cityface.org.ua/projectheritage.html> (дата звернення: 06.11.2024).

46. Нове відкриття традиційної культурної спадщини. Посібник із креативності. / під заг. Ред. ГО «Туристична Асоціація Івано-Франківщини». Івано-Франківськ, 2022. 40 с.

47. Основи законодавства України про культуру: Закон України від 14.02.1992 № 2117-XII : станом на 12 січ. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

48. Панова С. І. Пам'ятки архітектури як об'єкти цивільних прав: дис. канд. юрид. Наук: 12.00.03 / Нац. Ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. 201 с.

49. Плотнікова, М. Ф., Якобчук, В. П., Ходаківський, Є. І., Войтенко, А. Б., & Колеснікова, М. С. Державна політика реалізації туристичного потенціалу України. 2022. С. 102 – 112.

URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1138/1/%D0%9F%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9C.%20%D0%A4.%20%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf> (дата звернення: 20.11.2024)

50. Поливач К. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України: монографія / ред. Л. Руденко. Київ : Ін-т географії НАН України, 2012. 208 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Polyvach_Kateryna/Kulturna_spadschyna_ta_ii_vplyv_na_rozvytok_rehioniv_Ukrainy.pdf?PHPSESSID=hs0ls9pi32pm77irdd3gsfjuh4 (дата звернення: 12.11.2024).

51. Потапенко В., Тищенко Ю., Каплан Ю., Бакальчук В., Литвиненко О., Михайлова О. Культурна спадщина та національна безпека. Аналітична доповідь. За редакцією В. Потапенка. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень,

2023. 58 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08>. (дата звернення: 23.11.2024).

52. Приватні інвестиції у відновлення об'єктів культурної спадщини: збереження історії через сучасні можливості. Антикорупційний штаб. URL: <https://shtab.net/news/view/privatni-investiciji-u-vidnovlennya-obektiv-kultur/> (дата звернення: 24.11.2024).

53. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури: Закон України від 28.01.2016 № 955-VIII : станом на 22 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/955-19#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

54. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Каб. Міністрів України від 14.12.2011 р. № 1293 : станом на 1 черв. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1293-2011-п#Text> (дата звернення: 01.11.2024).

55. Про внесення змін щодо діяльності Міністерства культури та стратегічних комунікацій, інших центральних органів виконавчої влади до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Каб. Міністрів України від 13.09.2024 № 1066. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1066-2024-п#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

56. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років: Закон України від 09.04.2015 № 316-VIII : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-19#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

57. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII : станом на 27 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

58. Про затвердження Державного стандарту надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форми власності: Наказ М-ва культури України від 15.10.2013 р. № 983. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1966-13#Text> (дата звернення: 01.11.2024).

59. Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини: Постанова Каб. Міністрів України від 28.12.2001 № 1768: станом на 6 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-2001-п#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

60. Про Інститут. Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/pravovi-zasady-diyalnosti> (дата звернення: 23.11.2024).

61. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI : станом на 6 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

62. Про ліквідацію урядових органів: Постанова Каб. Міністрів України від 28.03.2011 р. № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2011-п#Text> (дата звернення: 01.12.2024).

63. Про міністерство | Міністерства культури та стратегічних комунікацій. Міністерства культури та стратегічних комунікацій. URL: <https://mcsc.gov.ua/pro-ministerstvo/> (дата звернення: 23.11.2024).

64. Про музей та музейну справу : Закон України від 29.06.1995 № 250/95-ВР: станом на 18.07.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

65. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII : станом на 21 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

66. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 18.03.2004 № 1626-IV: станом на 12 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text> (дата звернення: 29.11.2024).

67. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III : станом на 2 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 10.11.2024).

68. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 р. № 1805-III. Дата оновлення: 30.10.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 29.11.2024)

69. Про перейменування Міністерства культури та інформаційної політики України і Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України: Постанова Каб. Міністрів України від 06.09.2024 № 1028. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1028-2024-п#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

70. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті: Закон України від 09.04.2015 № 314-VIII : станом на 27 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

71. Про професійних творчих працівників та творчі спілки : Закон України від 07.10.1997 р. № 554/97-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-вр#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

72. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI. Дата оновлення: 10.10.2024

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 29.11.2024)

73. Про театри і театральну справу : Закон України від 31.05.2005 р. № 2605-IV : станом на 22 черв. 2023 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text> (дата звернення: 01.12.2024).

74. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР : станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vp#Text> (дата звернення: 05.05.2023).

75. Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років : Закон України від 09.04.2015 № 315-VIII : станом на 15 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-19#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

76. Про Український культурний фонд : Закон України від 23.03.2017 № 1976-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

77. Про Український культурний фонд : Закон України від 23.03.2017 № 1976-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

78. Про утворення державної установи «Український інститут»: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 21.06.2017 № 430-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2017-p#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

79. Проєкт «Виявлення можливостей використання спадщини для економічного розвитку малих громад» за підтримку Проєкту USAID «Підвищення ефективності роботи та підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА») URL: <https://www.prostir.ua/?news=vidbulys-dvi-navchalni-majsterni-praktykumy-v-ramkah-projektu-projektu-vyyavlennya-mozhlyvostej-vykorystannya-spadschyny-dlya-ekonomichnoho-rozvytku-malyh-hromad> (дата звернення: 29.11.2024).

80. Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства : Конвенція Ради Європи від 27.10.2005 р. : станом на 19 верес. 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994719#Text> (дата звернення: 16.11.2024).

81. Рішення Гоцанської селищної ради від 04.10.2024 № 3111 «Про внесення змін до бюджету Гоцанської селищної територіальної громади на 2024 рік» URL: <https://hoshcha-rada.gov.ua/dokumenty/proiekty-ta-rishennia/rishennia-selyshchnoi->

[rady/rishennya-vosmogo-sklikannya/629-rishennia-piatdesiatoi-sesii-hoshchanskoj-selyshchnoi-rady-vosmoho-sklykannia-04-zhovtnia-2024-roku](#) (дата звернення: 29.11.2024).

82. Рішення Гощанської селищної ради восьмого скликання (двадцять шоста сесія). від 21 грудня 2022 року № 1825 «Про утворення юридичної особи публічного права Відділ культури, спорту, молоді та туризму Гощанської селищної ради Рівненської області та затвердження Положення про Відділ культури, спорту, молоді та туризму Гощанської селищної ради Рівненської області». URL: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.rv.gov.ua/storage/app/sites/11/022020/pologennakultura-zmini-2.doc&wdOrigin=BROWSELINK> (дата звернення: 23.11.2024).

83. Рубановський К., Соколовська І., Гудз І., Бондарук С., Гончарова О., Мазур Ю. Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні. Аналітична доповідь. Івано-Франківськ: ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи», 2019. 158 с. URL: https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage_Legislation_Analyses.pdf (дата звернення: 23.11.2024).

84. Сокол Т. Поняттєво-категоріальний апарат спеціальних дисциплін професійної підготовки менеджерів туристичної індустрії. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2009.- Вип. 1. С. 126-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2009_1_17 (дата звернення: 22.11.2024).

85. Створено Штаб порятунку культурної спадщини України. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/stvoreno-shtab-poryatunku-kulturnoyi-spadshchyny-ukrayiny>. (дата звернення: 29.11.2024).

86. Степанов В. Ю. Визначення поняття «культурна спадщина» в культурному просторі України. Культура України. 2015. № 48. С. 29–39. URL: <http://kukhsac.in.ua/article/view/59690> (дата звернення: 11.11.2024).

87. Сухенко С. В. Особливості розвитку системи державного управління охороною культурної спадщини в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. Том 29 (68), № 3. С. 7–10. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/4.pdf (дата звернення: 23.11.2024).

88. Тарангул Л. М., Чернікова І. В., Дрогомирецька Л. Р. Збереження історико-культурної спадщини України як чинник національної ідентичності. Культурологічний альманах. 2024. Вип. 1 (9). С. 147–157. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.18> (дата звернення: 24.11.2024).

89. Тептюк Л. М., Худолей О. С. Визначення поняття культурної спадщини у сучасному українському законодавстві. Гуманітарний вісник. 2018. № 13. С. 114–120. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1980/1/15.pdf> (дата звернення: 11.11.2024).

90. Титова О.М. Культурна спадщина Криму та Донбасу за сучасних умов: загрози, втрати, перспективи збереження. Культурні цінності Криму і Донбасу в умовах війни та окупації: *Матеріали Круглого столу «Історико-культурний та науковий потенціал Півдня та Сходу України в умовах окупації та воєнних дій: загрози, втрати, перспективи збереження та відновлення»*. (12 листопада 2015 р.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2016. С. 30.

91. У громаді на Рівненщині після толоки «ожив» місцевий костел. URL: <https://rivne.media/news/u-hromadi-na-rivnenshchini-pislya-toloki-ozhiv-mistseviy-kostel-foto> (дата звернення: 27.11.2024).

92. Український культурний фонд. Український культурний фонд. URL: https://ucf.in.ua/m_programs/5dbb821831040311316142c2/register?type=realized_project (дата звернення: 24.11.2024).

93. Управління культури і туризму. Головна | Рівненська обласна державна адміністрація. URL: <https://www.rv.gov.ua/upravlinnya-kulturi-i-turizmu> (дата звернення: 23.11.2024).

94. Федорова Л. Д. Пам'ятки історії у загальній системі культурної спадщини. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» : видання. Київ, 2015. С. 188–208. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7701-4/978-966-02-7701-4.pdf> (дата звернення: 12.11.2024).

95. Федорович О., Рубановський К. Економіка спадщини: посібник для малих громад. / за заг. ред. О. Федорович. ТОВ «Знати про Карпати»-Івано-Франківськ, 2019. URL: https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage-Economy-book_TAIF.pdf (дата звернення: 24.11.2024).

96. Ханстантинов В.О. Політичні інститути і процеси: Курс лекцій. Миколаїв, МНАУ, 2017. 147 с.

97. Черчик Л., Коленда Н. Культурна спадщина як складова туристично-економічного співробітництва. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Спецвипуск. 2011. № 33. С. 208–211. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5811/1/КУЛЬТУРНА%20СПАДЩИНА%20ЯК%20СКЛАДОВА%20ТУРИСТИЧНО-ЕКОНОМІЧНОГО.pdf> (дата звернення: 12.11.2024).

98. Чорна Н. Культурна спадщина України: проблеми вивчення, збереження та використання. Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. 2021. Вип. 36. С. 68.